

VIII

KLASZTOR ŚW. ELIASZA W CZERNEJ

1. GENEZA EREMU W CZERNEJ

Koncepcja założenia klasztoru pustelniczego karmelitów bosych w Polsce zrodziła się na długo przed jej zrealizowaniem. Istnienie eremu w każdej prowincji jest wymaganiem stawianym przez przepisy naszego Zakonu. Konstytucje Karmelu Terecjańskiego nakazują, aby każda prowincja posiadała swój erem, w którym mają mieszkać wyznaczeni przez przełożonego zakonnicy, żyjąc w skupieniu, zajęci samym Bogiem¹. Aktem z dnia 20 czerwca 1620 Definitorium Generalne w Rzymie upoważniło o. prowincjała do założenia na ziemiach polskich takiego klasztoru pustelniczego. Definitorium zastrzegło jednak, aby nie przyjmować zbyt wielkich obligacji, oraz by zakonnicy nie wprowadzali się do eremu na mieszkanie wcześniej niż zostanie ukończona budowa kościoła². Okazją fundacji była profesja zakonna s. Teresy od Jezusa Marii (Ligęziny z Kretkowskich), karmelitanki klasztoru lubelskiego. Z powodu zarazy w Lublinie, karmelitanki bose z klasztoru św. Józefa przeniosły się do Prokopa Leśniowolskiego, starosty brzeszczeńskiego i zamieszkały w jego posiadłości we wsi Kłoczów. Tutaj wypadła profesja siostry Ligęziny. Na tę uroczystość przybył o. Gerard od św. Łukasza, aktualny wizytator generalny w Polsce³. Zaproszono też hrabiankę z Tęczyna Agnieszkę Firlejową⁴, wojewodzinę krakowską, przyjaciółkę siostry Teresy, spowinowaconą z Ligezami (ryc. 58). Po uroczystej pro-

¹ *Regula et Constitutiones Fratrum Discalc. Ordinis Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo*. Romae 1928 s. 92.

² Bibl. Ossol. Rps 1877. *Acta Primi Capituli generalis Fratrum Carmelitarum Discalc. Romae celebrati A. D. 1605* s. 63.

³ AP 104. Krótkie opisanie założenia klasztoru panieńskiego Zakonu Karmelitańskiego Reformowanego w Lublinie pod tytułem św. Józefa R. P. 1624 (Kronika) s. 29.

⁴ Agnieszka z Tęczyńskich Firlejowa, wojewodzina krakowska, córka Andrzeja Tęczyńskiego, woj. krak. i Zofii Dembowskiej, ur. się na Tęczynie w 1578 r. W 1594 r. wyszła za Mikołaja Firleja z Dąbrowicy, woj. krak. jako druga żona. W 1599 r. zmarł jej mąż Mikołaj Firlej pozostawiając troje dzieci: Jana, który zmarł bezpotomnie

fesji, wojewodzina oświadczyła przed wizytatorem i o. Andrzejem Brzechwą gotowość do okazania swej hojności względem Zakonu. W trakcie rozmowy wizytator zwrócił uwagę, że prowincja ma wystarczającą ilość klasztorów, ale nie posiada jeszcze eremu. Po zastanowieniu się, wojewodzina Firlejowa poleciła szukać w swoich dobrach odpowiedniego miejsca pod budowę domu pustelniczego. O. Marcin od św. Teresy (Kos), prowincjał, z o. Piotrem od św. Andrzeja (Kordońskim), definitorem, znaleźli miejsce w lesie Siedleckim, w majątności Melchiora Gierstmana⁵. Przy nabywaniu tych miejscowości przyszedł z pomocą Agnieszce Firlejowej jej brat hr. Jan Tęczyński⁶, wojewoda krakowski, który przy współudziale Wojciecha Miroszewskiego (podwojewodzkiego krakowskiego) zakupił Paczółtowice z Siedlcem, Zbikiem, młynem chechelskim i część wsi Żary. Kontrakt kupna i sprzedaży zawarł Miroszewski w grodzie krakowskim, w piątek po św. Andrzeju (4.XII) 1626 r.⁷ Następnie aktem z dnia 9 grudnia 1628 w grodzie krakowskim odstąpił nabyte dobra Janowi Tęczyńskiemu za 46.000 zł, przy czym spłacił ciążącą na Paczółtowicach na jego rzecz i imię sumę 17.000 zł, oczyszczając przez to hipotekę⁸. Jan Tęczyński, wojew. krak., aktem w grodzie nowomiejskim korczyńskim, we czwartek po Wielkanocy dnia 4.IV.1630 r. ustąpił te majątności oo. karmelitom bosym klasztoru św. Michała w Krakowie⁹. Kontrakty kupna i sprzedaży odbywały się na obce imię, dla uniknięcia trudności prawnych, lecz wyłącznie za pieniądze Agnieszki Firlejowej, jak sama podaje w dokumencie erekcyjnym¹⁰.

W nabytej realności rozpoczęto budowę. Jeden z pierwszych przeorów klasztoru, o. Ignacy od św. Jana Ewangelisty zaznacza, że już zakładano fundamenty pod erem¹¹. Jednakże z powodu braku wody szybko zrezygnowano z budowy w tym miejscu. Stroskanych zakonników

w 1641 r. i dwie córki: Zofię i Krystynę. Obie wstąpiły do klasztoru ss. benedyktynek w Chełmie. Starsza, Zofia, pełniła urząd opatki (ksieni) tego klasztoru. Fundatorka zmarła 16 czerwca 1644 w Rogowie, po 47 latach wdowieństwa, a 67 życia.

⁵ AKC 1. *Origo foundationis S. Deserti in Polonia* s. 2—3; por. O. Romuald od św. Eliasza. *Monografia Klasztoru OO. Karmelitów Bosych w Czerny. Bytom* 1914 s. 16.

⁶ Jan Tęczyński, cześnik kor., woj. krak., starosta płocki, brat Agnieszki Firlejowej — fundatorki eremu (ur. ok. 1581 r., zmarł w 1637 r.). W 1606 r. poślubił Dorotę Mińską (zm. po 1646 r.). Był on ostatnim po mieczu potomkiem z domu Tęczyńskich. Trzej synowie: Gabriel, Krzysztof i Stanisław zmarli w młodym wieku. Jedyna córka Izabela († 1667) po 1641 r. wyszła za Łukasza Opalińskiego (1612—1662), marszałka nadw. kor., wnosząc olbrzymi majątek w dom Opalińskich.

⁷ AKC 39. *Jura et inscriptiones Carmelitarum Discalc. Conventus S. P. Eliae eremitici authentice confectae a. D. 1671* s. 31.

⁸ AKC 62. *Inwentarz Majętności i wszelkich Prowentów do klasztoru Puscze Ś. N. O. Eliasza należących* s. 111.

⁹ AKC 39, jw. s. 17—22.

¹⁰ Dypł. 11, druk. O. Romuald. *Monografia...* s. 17.

¹¹ AKC 1. *Origo foundationis S. Deserti in Polonia* s. 3.

hrabianka zaprowadziła do uroczej doliny, otoczonej górami i lasami, oddzielającej wieś Paczółtowice od Czernej. Miejsce to zaakceptowano z radością. Za najodpowiedniejszy pod kościół uznano zachodni stok góry czarneńskiej, będącej własnością Jana Tęczyńskiego, brata fundatorki. Na jej prośbę, Jan Tęczyński w 1630 r. odstąpił karmelitom bosym realności, na których stoi obecnie klasztor. Donację tę umocniła Firlejowa aktem w urzędzie wójtowskim i burmistrzowskim w Nowej Górze, we wtorek przed św. Wojciechem bpem 19.IV.1633 r., w którym to akcie włościanie czarneńscy ustępujący grunt pod pustelnię potwierdzili, iż otrzymali za to wynagrodzenie pieniężne od fundatorki¹². Faktycznej donacji i inskrypcji w aktach grodzkich krakowskich dokonał Jan Tęczyński dnia 20 lutego 1636 r.¹³

Po zniwelowaniu i adaptacji wzgórza pod budowę, dnia 19 marca 1629 r. za prowincjalstwa o. Michała od Zwiastowania NMP, uroczyste poświęcono kamień węgielny. Nad budową czuwali bracia z klasztoru św. Michała w Krakowie, mieszkający na ten czas w nowo wybudowanym dworze w Paczółtowicach¹⁴. Prace szybko postępowały. Fundatorka zamierzała wznieść kościół z czarnego marmuru. Uzyskała nawet na to pozwolenie od Definitorium Generalnego w Rzymie (w maju 1629 roku)¹⁵. Następny prowincjał, o. Stefan od św. Teresy (Kucharski), wysłał już zakonników do Czernej na stałe. Dnia 28 września 1633 r., ku wielkiej radości fundatorki, rozpoczęto wspólne akty życia eremickiego¹⁶. Na zapoczątkowanie życia pustelniczego sprowadzono z prowincji niemieckiej o. Gerarda od św. Łukasza, dawnego przeora pustelni w Varazze k. Genui. Niebawem musiano przerwać regularne życie z powodu budowy.

Aktem w Rogowie dnia 10 maja 1631 r. fundatorka oficjalnie erygowała klasztor pustelniczy pod wezwaniem św. Eliasza, oddając karmelitom bosym w posiadanie wsie: Paczółtowice, Siedlec, Żbik, młyn chechelski, części w Żarach¹⁷. Dobra te przeznaczyła na zbudowanie klasztoru i stałe utrzymanie pustelników.

Dnia 17 maja 1631 r. Kapituła Prowincjalna w Lublinie zatwierdziła akt fundacyjny. Równocześnie zobowiązała wszystkie klasztory prowincji do odprawiania jednej Mszy św. w tygodniu w intencji fundatorki eremu, aż do czasu rozpoczęcia regularnego życia w pustelni¹⁸. W latach 1634—1637 o. Franciszek od Marii Panny, prowincjał, usilnie czuwał nad budową klasztoru. W tym też czasie w pobliżu klasztoru stanął koś-

¹² AKC. 39. *Jura et inscriptiones...* s. 101.

¹³ Jw. s. 25.

¹⁴ Józef Louis. *Wieś Paczółtowice*. Kraków 1874 s. 34.

¹⁵ Bibl. Ossol. Rkps 1877. *Acta primi Capituli...* s. 101.

¹⁶ P. Eusebius ab Omnibus Sanctis, op. cit. s. 153.

¹⁷ Dypl. 11.

¹⁸ Bibl. Ossol. Rkps 1877. *Acta primi Capituli...* s. 111.

ciół i trzy eremitarze, pod wezwaniem św. Agnieszki, św. Jana Chrzciciela i Wniebowzięcia Najśw. Maryi Panny¹⁹.

Po dziesięciu latach niezmordowanej budowy, nakładem 75.000 zł uiszczonych przez Firlejową, stanął kościół wraz z jednym skrzydłem klasztoru²⁰. Natychmiast przystąpiono do poświęcenia i konsekracji kościoła. Za pozwoleniem Jakuba Zadzika, biskupa krakowskiego, aktu tego dokonał cioteczny brat fundatorki — Piotr Gembicki, biskup przemyski i kanclerz wielki koronny, dnia 21 września 1640 r.²¹. Papież Urban VIII udzielił wszystkim uczestnikom uroczystości odpustu zupełnego. Fundatorka zaś urządziła dla gości ucztę przy klasztorze²². Po skończonych uroczystościach, o. Felicjan od Wszystkich Świętych, prowincjał, ogłosił dnia 1 października 1640 r. dekret wieczystej klauzury dla pustelni, wydany przez papieża Grzegorza XV. Szczęśliwie rozpoczęło dzieło Boże — ćwiczenia zakonne. Pierwszym przeorem kanonicznie obranym na Kapitułe Prowincjalnej (w Wiśniczu, dnia 27 kwietnia 1640 r.) był o. Michał od Zwiastowania Najśw. Maryi Panny.

Fundatorka bogato wyposażała kościół. Zbudowała wielki ołtarz i 5 portali z polerowanego czarnego marmuru. Sprawiała bogate sprzęty kościelne, jak: tabernakulum z czystego srebra wartości 12.330 zł; dwie puszki do komunii św. z czystego złota za 13.907 zł; relikwiarz złoty dla relikwii św. Teresy za 1.000 zł; monstrancję srebrną pozłacaną za 1.360 zł oraz koronę złotą do monstrancji, wysadzaną rubinami i drogimi kamieniami za 1.600 zł; cztery pary ampułek srebrnych z tacami oraz 6 wielkich lichtarzy srebrnych i dwa małe za 2.570 zł; dwa srebrne kielichy za 800 zł; lampę srebrną za 172 zł i wiele innych przedmiotów ze złota i srebra²³. Oprócz wyposażenia wnętrza klasztoru, zabezpieczyła utrzymanie i egzystencję pustelników przez zapisy sum funduszowych, zlokowanych i zabezpieczonych na różnych dobrach. W grodzie nowomiejskim w Korczynie (w poniedziałek, dnia 20 września w wigilię św. Mateusza Ap. 1638 r.) zapisała eremowi 10.000 zł na dobrach Iwanowice, z zastrzeżeniem dożywotniego pobierania procentów. W 1641 r. dała gotówką 10.000 zł, które za jej poradą karmelici wypożyczyli Łukaszkowi Opalińskiemu, zabezpieczając je na Sierakowie w Wielkopolsce z czynszem rocznym 700 zł. W 1642 r. zapisała na wsi Zbylitowice w województwie sandomierskim 20.000 zł z dobrodziejstwem zastawu i odkupu. W 1643 r. zapisała 3.000 zł na Birkowie, przeznaczając je na wykup niewolników. Wreszcie testamentem swoim zlegowała 7.000 zł,

¹⁹ AKC 1 *Origo foundationis S. Deserti in Polonia* s. 5.

²⁰ J. Louis, jw. s. 40.

²¹ Świadczą o tym tablice marmurowe pod chórem kościelnym i z boku ołtarza głównego.

²² AKC 1. *Origo foundationis*, s. 5.

²³ AKC 62. *Inwentarz majątności*, s. 101. Por. AKC 63. *Inventarium Eremitae S. Eliae Czernae* k. 2.

wypożyczone na 7⁰/₀ Jackowi z Brzezia Lanckorońskiemu, zabezpieczone na miasteczku Oleśnica w powiecie Wiślickim²⁴. Ogółem fundacja karmelitów bosych w Czernej kosztowała fundatorkę 200.000 zł.

Celem zabezpieczenia i utrzymania na stałe wszelkich dóbr ruchomych i nieruchomości klasztoru pustelniczego, pod wpływem sugestii o. Dominika od Krzyża, stałego eremity i swojego spowiednika, Agnieszka Firlejowa uzyskała najpierw dekret Kapituły Generalnej w Rzymie (z dnia 15 kwietnia 1644 r.), a następnie bullę papieża Urbana VIII (z dnia 15 czerwca 1644) o nienaruszalności dóbr klasztornych²⁵. Fundatorka nie doczekała się już tej bulli, ponieważ zmarła w następnym dniu po jej wydaniu, to jest 16 czerwca 1644 r. w Rogowie (w 67 roku życia, a w 47 wdowieństwa). Zwłoki sprowadzono do Krakowa, do kościoła Św. Michała na wspaniałe egzekwie, a następnie przewieziono je do Czernej i złożono w grobowcu przy wejściu do kościoła. Pogrzeb odbył się z okazałością królewską. Brało w nim udział mnóstwo duchowieństwa oraz dwóch ciotecznych braci fundatorki: Piotr Gembicki, bp krakowski i Andrzej Gembicki, bp łucki. Dwór królewski reprezentowali: Jerzy Ossoliński, kanclerz wielki koronny oraz Jakub Sobieski, kasztelan krakowski, wojewoda ruski²⁶.

2. OPIS KOŚCIOŁA I KLASZTORU

Budowa klasztoru (według planów nieznanego architekta) trwała jeszcze długo po śmierci fundatorki. Klasztor zbudowano w kształcie czworoboku z trzech stron parterowego, a od strony zachodniej jednopiętrowego. Długość boków wynosi 70 m, szerokość korytarzy 2,40 m, z nich prowadzą wejścia do 16 cel pustelniczych oraz oficyn klasztornych. Z sionek, znajdujących się pomiędzy celami pustelniczymi a pracowniami pustelników, były wejścia na zewnątrz do oddzielnych ogródków otoczonych murem (przed celami pustelniczymi), w których pustelnicy uprawiali jarzyny lub kwiaty. W środku wielkiego czworoboku stoi kościół pod wezwaniem proroka Eliasza, zbudowany w stylu wczesnobarokowym na rzucie krzyża (ryc. 59, V). Posiada on krótkie jedno-przędłowe prezbiterium, transept i dwuprzędłową nawę (23,5 m dł. a 7,40 m szer.). Ściany rozcłonkowane tokańskimi pilastrami, w krzyżu kościoła zdwojonymi, ponad którymi belkowanie, ożywione tryglifami. W ścianach bocznych prezbiterium i czołowych transeptu, marmurowe nisze sklepione konchowo. Sklepienia kolebkowe, a w krzyżu kościoła

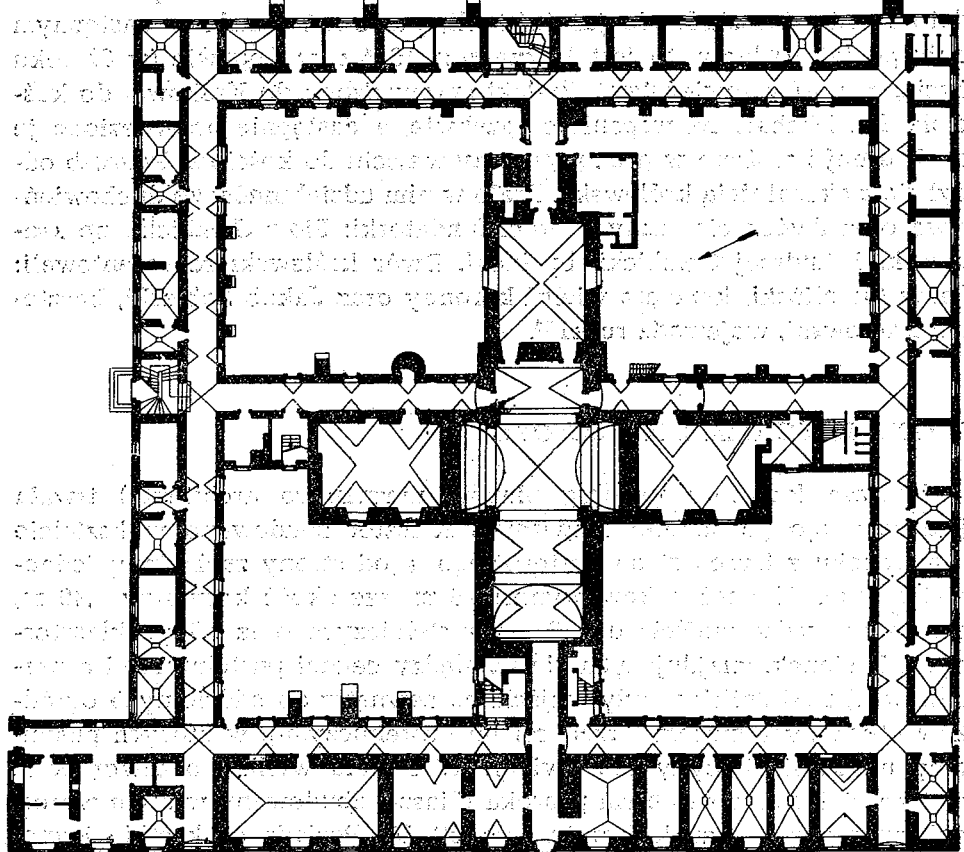
²⁴ AKC 62. *Inwentarz majątności...* s. 10—14.

²⁵ AKC 62. *Inwentarz majątności... Copia decreti Capituli Generalis et Bullae Urbani VIII* s. 102—104.

²⁶ AKC 1. *Origo fundationis S. Deserti in Polonia* s. 17—18

Widok z południa na kościół i klasztor. W widoku widoczny jest kościół z wieżą dzwonniczą i klasztor z wieżą. W widoku widoczny jest kościół z wieżą dzwonniczą i klasztor z wieżą.

Widok z północy na kościół i klasztor. W widoku widoczny jest kościół z wieżą dzwonniczą i klasztor z wieżą. W widoku widoczny jest kościół z wieżą dzwonniczą i klasztor z wieżą.

13. Czarna. Rzut przyziemia klasztoru i kościoła Św. Eliasza wg pomiarów z 1965 r.

Widok z południa na kościół i klasztor. W widoku widoczny jest kościół z wieżą dzwonniczą i klasztor z wieżą. W widoku widoczny jest kościół z wieżą dzwonniczą i klasztor z wieżą.

ła — krzyżowe. Dekoracja stiukowa, prosta, w formie figur geometrycznych. Wnętrze kościoła ozdobione pięcioma portalami i trzema ołtarzami z czarnego marmuru dębnickiego (ryc. 60). Wejściowy portal z dwiema kolumnami, z przerwany przyczółkiem, w którym znajduje się rodowy herb Tęczyńskich, topór z dwugłowym orłem niemieckim, przypominającym tytuł hrabiów cesarstwa rzymsko-niemieckiego. Z prawej strony portalu tablica pamiątkowa dedykacji kościoła, a z lewej tablica z obligacjami wieczystymi na rzecz fundatorki. Dwa portale marmurowe z herbem Topór po bokach wielkiego ołtarza prowadzą z prezbiterium do chóru zakonnego, a drugie dwa — do zakrystii i magazynu kościelnego. Ponad przyczółkami znajdują się nasadniki-relikwiarze. Ołtarze marmurowe, wczesnobarokowe. Główny, uprzywilejowany, został konsekrowany wraz z kościołem w 1640 r. przez Piotra Gembickiego. W ołtarzu tym umieszczono obraz św. Eliasza (namalowany przez Tomasza Dolabellę, nadwornego malarza Zygmunta III). Nad nim, w zwieńczeniu ołtarza, mniejszy obraz św. Elizeusza. W latach 1639—94 zbudowano z czarnego i różowego marmuru tabernakulum z artystyczną kopułą, wspartą na 6 cienkich kolumnach, wraz z relikwiarzami w formie sarkofagów²⁷. Dwa boczne ołtarze kościoła: Matki Bożej Szkaplerznej z obrazem słynącym łaskami i świętej Teresy od Jezusa, oraz ołtarz Ukrzyżowanego Zbawiciela w chórze zakonnym — powstały staraniem przełożonych klasztoru. Konsekrował je Stefan Kazimierz Charbicki, sufragan lwowski, dnia 28 października 1657 r.²⁸ Dnia 14 lipca 1690 r. Stanisław ze Słupowa Szembek, biskup krakowski, konsekrował ołtarz św. Józefa w zakrystii, a 17 lipca 1720 r. ołtarz w kaplicy św. Jana od Krzyża konsekrował Jan z Czekarzewic Tarło, biskup kijowski. Wszystkie ołtarze, posadzka, antepedia, świeczniki i inne ozdoby wykonane z czarnego marmuru dębnickiego. Obok wielkiego ołtarza, po stronie lekcji, wejście do krypty grobowej, w której do 1845 r. grzebano zmarłych pustelników. Od strony ewangelii znajdował się grób Wawrzyńca Gembickiego, kanonika krakowskiego. W 1948 r. prochy pustelników zostały przeniesione na cmentarz i pochowane we wspólnej mogile.

W XVII i XVIII wieku wnętrze kościoła zdobiły liczne obrazy malowane na płótnie. Według inwentarza²⁹ z końca XVII wieku oraz z 1719 r.³⁰ w kościele znajdowały się następujące obrazy:

W prezbiterium po bokach wielkiego ołtarza od strony ewangelii Pan Jezus w cierniowej koronie; nad nim Wniebowstąpienie Pańskie, po stronie lekcji obraz Matki Bożej Bolesnej, a nad nim poniżej gzymsu Wniebowzięcia Najśw. Maryi Panny.

²⁷ AKC 323. *Computus accepti et expensi apud conventum czernensem ab anno 1682 usque ad 1727 k. 77.*

²⁸ Tablice marmurowe z boku ołtarzy.

²⁹ AKC 63. *Inventarium eremi S. Eliae Czernae k. 4 v.*

³⁰ AKC 69. *Inventarium sacristiae conventus eremitici... k. 49 v.*

Na ścianach bocznych prezbiterium wielki obraz Chrystusa na pustyni oraz św. Jana Chrzciciela na puszczu.

Nad bocznymi portykami obrazy za szkłem, Pana Jezusa i św. Judy Tadeusza.

Przy ołtarzu Matki Bożej po stronie ewangelii zjawienie się Chrystusa Matce Bożej po zmartwychwstaniu, po drugiej stronie Zwiastowanie Najśw. Maryi Panny. Ponad nimi, poniżej gzymsu św. Szymon Stock i św. Piotr Tomasz.

Na bocznych ścianach transeptu św. Rodzina i św. Albert.

Po bokach ołtarza św. Teresy znajdowały się obrazy przebicia serca św. Teresy i Teresy z Chrystusem. Nad nimi, poniżej gzymsu, obrazy ilustrujące sceny z życia św. Reformatorki.

Na bocznych ścianach transeptu obrazy św. Dominika, św. Franciszka, św. Anioła i św. Szymona Stocka.

Po bokach nawy były wielkie obrazy Przemienienia Pańskiego, Zesłania Ducha Św. na Apostołów, Anioła Stróża i świętej Marii Magdaleny.

Nad nimi znajdowały się mniejsze obrazy: śś. Józefa, Teresy, Anny i Jana od Krzyża.

Na gzymsie obok okien z jednej strony zwisał obraz św. Eliasza, a z drugiej strony św. Elizeusza.

Po bokach wielkiego portalu kościelnego: św. Anioł i św. Anastazy.

Ponad portalem, a poniżej gzymsu, wznosił się duży portret Agnieszki z Tęczyna Firlejowej, fundatorki klasztoru, który obecnie znajduje się w dawnym refektarzu.

Architektura zewnętrzna kościoła jest skromna. Pod dachem belkowanie z gzymsem podpartym konsolkami. Na skrzyżowaniu dachów barokowa wieżyczka z sygnaturką. W XVII w. dachy kościoła i klasztoru pokryte były gontami. W XVIII stuleciu kościół i wieżę pokryto blachą miedzianą. W przedłużeniu prezbiterium znajduje się chór zakonny, nakryty sklepieniem klasztornym. W części dolnej złączona jest z nim czworoboczna wieża o wysokości 36 m (łącznie z hełmem cebulastym i latarnią). Wieża połączona była z kościołem pomostem drewnianym, a obecnie żelbetowym. Na ścianie zewnętrznej chóru od strony południowej pięć tablic marmurowych z imionami zmarłych karmelitów.

Kompleks budynków klasztornych wraz z 80,56 ha lasów opasywał wielki mur klauzurowy o długości 4180 m a wysokości 2,5 m. Mur biegł szczytem wzgórza czerneńskiego, przecinał dolinę paczółtowską i od wschodu znów ciągnął się szczytem góry siedleckiej. Ten zakątek stanowi najpiękniejszą część powiatu chrzanowskiego (ryc. 56—57). Dzikie skały, poprzecinane głębokimi jarami z bogatą florą, stworzyły klimat odpowiedni do kontemplacji. Na stokach wzniesień oddzielonych dolinami zaplanowano 12 eremitarzy; trzy z nich w pobliżu klasztoru: św. Agnieszki, św. Jana Chrzciciela i Wniebowzięcia Najśw. Maryi Pan-

ny, wzniesiono z kamienia w latach 1635—1637. Przy bramie klasztornej znajdowała się kaplica Abrahama, gdzie odprawiano nabożeństwa dla wiernych z Czernej i okolicy. Dalej, na wzgórzu klasztornym w kierunku Paczółtowic stały pustelnie: św. Józefa, św. Teresy od Jezusa i św. Jana od Krzyża. Na przeciwnym wzgórzu za rzeczką zwaną Karit, a obecnie Eliaszkówką, od strony Paczółtowic miały znajdować się pustelnie: św. Marii Magdaleny, św. Piotra, św. Franciszka, św. Michała Archanioła i św. Łukasza Ewangelisty. Oprócz pustelni były — i są dotychczas — dwie groty kute w skale: św. Onufrego i św. Hilariona. Z dwunastu pustelni pozostały tylko ślady po czterech w pobliżu klasztoru. Inne, prawdopodobnie zbudowane z drzewa, szybko uległy zniszczeniu. O ich istnieniu świadczy ikonografia klasztoru³¹ z drugiej połowy XVII wieku, a także o. Ignacy od św. Jana Ewangelisty, przeor eremu w l. 1643—1646, w opisie pustelni „*Origo fundationis S. Deserti in Polonia*”³² oraz świadkowie z Paczółtowic³³.

Eremitarz składał się z kaplicy, pokoju mieszkalnego i przedpokoju. Eremitarze w pobliżu klasztoru były murowane i podpiwniczone. Według inwentarza³⁴, w sklepionych kaplicach ołtarze, posadzki i odrzwia zrobione były z marmuru. Kaplica miała dwa okna i dwoje drzwi, jedno wejściowe z pola, drugie przejściowe z pokoju mieszkalnego. Pokój mieszkalny, również sklepiony, posiadał piec kaflowy, dwa lub jedno okno, prosty stół i łóżko. Dachy pokryte były gontami z małymi wieżyczkami na dzwonek. Ołtarze konsekrowane były w 3 kaplicach 1) św. Abrahama (1688 r. przez bpa Mikołaja Oborskiego), 2) w kaplicy św. Agnieszki (1726 r. przez ks. bpa Franciszka Kobielskiego, sufragana kijowskiego), 3) w kaplicy Wniebowzięcia Najśw. Maryi Panny, nad klasztorem (1690 r. przez biskupa Stanisława Szembeka, sufragana krakowskiego).

³¹ Z połowy XVII w. pochodzą dwa sztychy, przedstawiające ogólny widok pustelni z uwzględnieniem topografii. Miedzioryt mniejszy z herbem Nałęcz dedykowany jest przez karmelitów Piotrowi Gembickiemu, biskupowi krakowskiemu. Wykonany pomiędzy 1650—1657 r. Drugi, większy kwasoryt, według rysunku Jana Proszowskiego, z herbem Łódzia u dołu, dedykowany jest przez Jerzego Forstera Łukaszowi Opalińskiemu. Wykonany został przed 1660 r. W archiwum klasztornym przechowywano jeszcze w drugiej połowie XVIII w. miedziane matryce do reprodukcji tych sztychów. Eremitarze również zaznaczone są na tle portretu fundatorki z XVII w.

³² „...Profundum vero utriusque montis convalem, pons super rupes elatus iungere debet, qui habeat facilem eremitis ad alterum cacumen celasque ibidem separatas ducatum”. Arch. Gen. w Rzymie. Plut. 92 sygn. i.

³³ Świadcami są: Magdalena Wróbel, lat 96 oraz Piotr Gój, lat 86. W dzieciństwie swoim widzieli mury trzech eremitarzy od strony Paczółtowic. Eremitarze zostały rozebrane pod zabudowania gospodarcze przez Paczółtowian.

³⁴ AKC 64. Inwentarze klasztoru i dóbr oo. karmelitów bosych w Czernej k. 13.

3. STYL ŻYCIA

Pustelnicy udawali się na ćwiczenia duchowe do eremitarzy na cały Adwent i Wielki Post. Termin ten z powodu zimnego klimatu Kapituła Generalna w 1671 r. pozwoliła przesunąć na inny okres, według uznania Definitorium Prowincjalnego. Mocą tego upoważnienia Definitorium Prowincjalne, w miejsce Wielkiego Postu i Adwentu wyznaczyło okres od oktawy Wielkanocy do Zesłania Ducha Świętego oraz 15 dni od święta św. Teresy od Jezusa³⁵. W poniedziałek po pierwszej niedzieli Adwentu i w Środę Popielcową, po wspólnej modlitwie i konferencji przeora w chórze zakonnym, udawali się eremici do wyznaczonych eremitarzy. Tam odprawiali samotnie swoje ćwiczenia łącząc się w porządku dnia z klasztorem przez znaki dzwonkiem³⁶. Tryb życia prowadzili surowy. W nocy od godziny 24 do 2 odmawiali w kapliczkach brewiarz: matutinum i laudesy. Na odgłos dzwonu z wieży klasztornej o godzinie 2, udawali się z powrotem na spoczynek. Od godziny 5 do 6 odprawiali medytację. Po rozmyślaniu pryma i tereja. O godzinie 10 seksta, msza konwentualna, którą odprawiał hebdomadariusz, i nona. O godzinie 11.30 obiad. W czasie pobytu w eremitarzach pustelnicy sami przygotowywali sobie posiłki. Raz w tygodniu, wyznaczony brat zakonny roznosił im żywność. Przychodząc w niedzielę do klasztoru na kapitułę konwentualną, przynosili ze sobą torby z adresem danego eremitarza, np. *Eremitorium S. Agnetis*. Torby zostawiali przy bramie klasztornej, a przełożony wydziełał im aprowizację. Po obiedzie przez 45 minut była rekreacja. Pustelnicy spędzali wolny czas indywidualnie na spacerze w lesie. W eremie obowiązywało ścisłe i wieczne milczenie. Można było rozmawiać tylko z przełożonym. Między sobą pustelnicy porozumiewali się jedynie znakami i pismem. Po rekreacji, na odgłos dzwonu z wieży udawali się na spoczynek południowy. O godzinie 14 odmawiali nieszpory z litaniami do Matki Bożej. Od godziny 17 do 18 odbywało się rozmyślanie, następnie kompleta, kolacja, rachunek sumienia i modlitwy wieczorne. Porządek dnia ulegał zmianie w dni świąteczne, postne i bezpostne. Kapłani w czasie pobytu w eremitarzach odprawiali msze św. w swoich kapliczkach, nawzajem sobie posługując. Poza tym porządkiem, w rozkładzie dnia przewidziany był czas na pracę ręczną w ogródkach oraz na lekturę duchowną. W eremie spożywano dziennie dwa posiłki: obiad i kolację. Po obiedzie i dziękczynieniu, całe zgromadzenie z przełożonym na czele udawało się do kuchni. Tam zmywano talerze, wazy, odmawiając psalm 50 *Miserere*. Po zakończeniu tej czynności zakonnicy udawali się

³⁵ AKC. 17. *Notata de caeremoniis consuetudinisque huius S. Deserti applicata usui PP. Eremitarum caeremoniis rite observare studentium* s. 81.

³⁶ *Instructiones Eremitarum Disalceatorum, Congr. S. Eliae Ordinis Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo, Romae 1669*, s. 91—93.

na nawiedzenie SS-mum do kościoła, a następnie w milczeniu do cel, względnie do ogrodu. W czasie od Wielkanocy do Podwyższenia Krzyża świętego odbywała się półgodzinna rekreacja. W tym czasie zakonnicy mogli wychodzić na spacer po eremie.

4. BUDOWA MOSTU I STUDNI

Wzgórze klasztorne z przeciwległym wzgórzem siedleckim łączył most pustelniczy, który do roku 1671 stał na wprost klasztoru, pomiędzy eremitarzem św. Michała Archanioła i św. Łukasza³⁷. Poniżej tego mostu były trzy stawy dostarczające świeżych ryb dla klasztoru. Do roku 1668 główna brama wjazdowa i wejściowa do eremu znajdowała się od strony południowej, w kierunku wsi Czerna. Istniejąca do dziś sklepiona bramka w murze klauzurowym prowadziła do furty przy kaplicy św. Abrahama. W połączeniu z káplicą były mieszkania dla gości, a obok stajnia dla koni. Prokurator klasztoru odprawiał codziennie w kaplicy mszę św. dla służby, w której mieli prawo uczestniczyć wierni z Czernej i okolicy. Druga brama, tylko przejazdowa do wyłącznego użytku klasztoru, stała na starej drodze do Siedlca. Za każdym przejazdem otwierano ją i zamykało. Ponieważ choć często w użyciu, była nieco odległa od klasztoru, dlatego w 1668 r. postanowiono przenieść furę eremu w pobliże tejże bramy. W tym celu na prośbę przeora klasztoru, prowincjała i Definitorium, o. Józef od Krzyża, wizytator generalny³⁸, w dniu 21 listopada 1668 r. polecił zrobić drogę do klasztoru od bramy siedleckiej, poniżej dawnego mostu i stawów. Równocześnie nakazał wznieść most łączący wzgórze klasztorne z górą siedlecką oraz wybudować nową furę, czyli portiernię, we wskazanym miejscu. Ponieważ miała ona znajdować się przed mostem w pobliżu bramy siedleckiej, w celu zamknięcia klauzury, wizytator nakazał otoczyć murem drogę prowadzącą do furty. Gotowe plany całej inwestycji zostały zatwierdzone przez tegoż wizytatora dnia 26 kwietnia 1669 r.³⁹ Budowę mostu pustelniczego rozpoczęto w 1671 r.⁴⁰, a pralnię za rzeczką Eliaszkówką wzniesiono już w 1673 r.⁴¹ Postawienie olbrzymiego mostu było kosztowne i przeciągało się długie lata. Wizytatorowie generalni⁴² ciągle polecali przeorom klasztoru doprowadzenie do końca budowy mostu i inwestycji z nim związanych. Pod klątwą i karą złożenia z urzędu

³⁷ Zob. Ogólny widok eremu, miedzioryt dedykowany Piotrowi Gembickiemu, biskupowi krakowskiemu.

³⁸ AKC 23. *Liber visitationum generalium ab anno 1659* s. 15.

³⁹ Tamże s. 33.

⁴⁰ AKC 62. *Inwentarz majątności*, s. 112.

⁴¹ Jw. s. 231.

⁴² AKC 23. *Liber visitationum generalium...* s. 20, 21, 24, 27, 30, 35.

nakazywali naprawę wyłomów klauzurowych, uszkodzonych przez powódzie. W 1676 r. o. Piotr Damian od św. Tomasza, wizytator generalny, poleca naprawę stawów rybnych i dachów klasztoru oraz ukończenie pralni i mostu⁴³. Dnia 21 grudnia 1690 r., w celu zamknięcia klauzury, o. Piotr Jakub a Sancta Maria, wizytator generalny, nakazuje pod posłuszeństwem o. przeorowi doprowadzić do końca budowę portierni za rzeczką i mostem, będącym już na ukończeniu, oraz z dwóch stron drogi wybudować ochronne mury prowadzące od bramy siedleckiej do furty. Celem szybszego zakończenia tych robót, poleca wypożyczyć 1.000 zł⁴⁴. Wreszcie w 1691 r., po 21 latach, ukończono budowę mostu pustelniczego. Most był bardzo okazały. Posiadał wiele walorów architektonicznych. Jeszcze obecnie — choć w ruinie — jest on w Europie unikatem swego rodzaju. Most łączy dwa wzgórza, oddzielone głębokim jarem. Całkowita długość mostu wynosiła 120 m, szerokość 9,5 m, wysokość łuku najwyższego przeszła 18 m⁴⁵. Na kamiennych filarach dwumetrowej grubości, ponad głębokim jarem budowniczy przerzucił 13 arkad z kamiennymi balustradami, figurami świętych przy wjeździe i u wylotu mostu.

W 1695 r. ukończono wreszcie mury klauzury od furty do bramy siedleckiej. Przeniesiono furtę główną za most. Przy niej również znajdowała się kaplica dla służby i wiernych. W sklepionej kaplicy z początku XVIII wieku znajdował się ołtarz z obrazem Matki Bożej. Większej oraz obrazy: św. Eliasza ze św. Elizeuszem, św. Józefa z wyobrażeniem jego opieki nad Zakonem, św. Teresy, mały obraz Matki Bożej Loretańskiej, św. Bernarda, św. Melanii, Chrystusa Ukrzyżowanego i w bramie obraz Matki Bożej Częstochowskiej. Przed furtą były obrazy proroka Eliasza, Chrystusa Ubiczowanego i św. Jana od Krzyża⁴⁶. Przy furcie za mostem mieściły się również pokoje gościnne oraz stajnie dla koni. Dawną furtę przy kaplicy św. Abrahama zamieniono na eremitarz⁴⁷.

W pierwszej połowie XVII wieku pustelnicy dowozili wodę dla swoich potrzeb ze źródła św. Eliasza. Było to dla nich bardzo uciążliwe. W 1644 r., za poradą pewnego bernardyna z Alwernii, rozpoczęto kopanie studni na podwórzu klasztornym, położonym przy kuchni i czeładnicy. Kopali ją sami pustelnicy w litej skale. Po siedmiu latach pracy trysnęła woda w wystarczającej ilości dla potrzeb klasztoru. Studnia posiadała 21 m głębokości⁴⁸ i 2 m średnicy. W 1652 r. o. Celestyn od

⁴³ Tamże s. 20.

⁴⁴ Tamże s. 33.

⁴⁵ O. Romuald od św. Eliasza. *Monografia klasztoru* s. 60

⁴⁶ AKC 63. *Inventarium eremi S. Eliae Czernae* k. 5—6.

⁴⁷ AKC 63. Tamże k. 6.

⁴⁸ W r. 1936 o. Alfons Maria Mazurek, przeor klasztoru, pogłębił studnię do 54 m. Po wywierceniu otworu, woda uciekła ze studni. Otwór ten musiano zacementować.

Ducha Świętego, przeor klasztoru, ozdobił studnię i wycembrował marmurem. Do obecnej chwili wznosi się nad nią na ośmiu filarkach cebulasta kopułka z latarnią, kryta gontem.

5. INWAZJA SZWEDZKA

Za czasów Jana Kazimierza modlitewne skupienie i budowa klasztoru przerywane były częstymi wojnami. Wskutek wojen z Chmielnickim i Tatarami uchwalono zaciągi żołnierzy. Oddziały wojsk, to na zaciąg, to na hibernię, często ściągaly w majątności klasztorne.

W r. 1650 stanęła w Czatkowicach chorągiew rotmistrza Mikołaja Baala, wrogo ustosunkowanego do klasztoru. Pomimo odwołania asygnowaty przez hetmana Lanckorońskiego, rotmistrz wkroczył do wiosek klasztornych siejąc zamieszanie, swawolę i rabunki. Wyzyskiwał klasztor i włościan⁴⁹. Dzięki interwencji o. Edmunda wniesiono pozew na Baala przed komisję wojskową w Lublinie, która nakazała rotmistrzowi zapłacić odszkodowanie zakonnikom. Baal umknął jednak z Lublina i nie wrócił już do chorągwi. Przydzielony do skarbu państwa dla jego kompanii żołd w sumie 2.500 zł, został przekazany o. Edmundowi, jako częściowe wynagrodzenie szkód wyrządzonych przez chorągiew⁵⁰.

Katastrofa polityczna, spowodowana okupcją Polski przez Szwedów, mocno odbiła się na życiu zacisza pustelniczego. Nie obeszło się bez kontrybucji, rekwizycji, rabunków i dewastacji. O. Bernardyn od Dzieciątka Jezus, przeor klasztoru, ulegając psychozie tłumów, w obawie przed Szwedami wywiózł z klasztoru cenniejszą część biblioteki, kosztowności i drogie przedmioty, umieszczając je u ss. karmelitanek bosych (u Św. Marcina) w Krakowie. Składali tam swoje kosztowności mieszczenie, szlachta oraz karmelici z klasztoru lwowskiego i lubelskiego⁵¹. Opuszczając klasztor św. Marcina, karmelitanki przybyły do Paczółtowic. Udając się z zakonnicami na Śląsk do Gliwic, a stamtąd do Pragi, kilku ojców zabrało srebra klasztorne. W pustelni pozostali: o. Achacjusz, br. Modest i o. Joachim, który wrócił z powrotem z Gliwic. Z Krakowa przybył o. Bazylisz, o. Jan oraz bracia: Konrad, Pachomiusz i Pafnucy. Król Karol Gustaw uznał Nową Górę i okolice za miejsce strategiczne dla założenia obozu i zdobywania zamków w Tęczynie, Pieskowej Skale, Lipowcu i Tyńcu, zapewniające mu wolną drogę do Olkusza. Nakazał zrobić szeroką drogę z Krzeszowic do Nowej Góry. Na szczycie zaś wzgórza wsi Czatkowice, zwanym „Bartłowa Góra”, założył obóz, umocniony potrójnym rzędem szańców. Posiadłości klasztorne stały się punktem wypraw za żywnością i rabunkiem.

⁴⁹ AKC 62. *Inwentarz majątności...* s. 63. Por. Louis, jw. s. 55.

⁵⁰ J. Louis, jw. s. 60.

⁵¹ AKC 62. *Inwentarz majątności...* *Irruptio Svetica do Polski* s. 71—88.

Sprytny polityk, br. Modest, świetnie władający niemieckim, potrafił zdobyć względy u dowódcy wojska Wittenberga, a później u generała Pawła Würtza, od którego wyjednał list żelazny w obronie klasztoru. Dzięki tym względom potrafił uratować erem i jego dobra od zupełnej dewastacji. Wskutek doniesień o kryjących się tu skarbach, przybył oddział stu żołnierzy z oficerami i przetrząsnęto cały klasztor. Nie znalazłszy spodziewanych skarbów, wojsko ze wstydem wróciło do Krakowa. Tymczasem iewizje u ss. karmelitanek bosych w Krakowie przyniosły Szwedom olbrzymie owoce. Odkryli zamurowane skarby bezcennej wartości. Srebro i złoto zabrano do skarbu dla wojska króla szwedzkiego. Otrzymane od Firlejowej bogate wyposażenie klasztoru pustelniczego dostało się w ręce nieprzyjaciela. Dzięki zabiegom o. Tadeusza, który przez pośrednictwo Radziejowskiego wyjednał u króla pismo nakazujące zwrot zabranych kosztowności⁵², skarby wróciły do rąk pierwotnych właścicieli.

Po wypędzeniu Szwedów, zakonnicy wrócili do pustelni i swoich zajęć, przystępując do odbudowy zniszczonych folwarków i do dalszej budowy klasztoru. W kasie klasztornej było pusto. O. Bonawentura od św. Andrzeja, prowincjał, na wizycie kanonicznej stwierdził w kasie deficyt 2.594 zł 19 groszy⁵³. W 1658 r., z powodu potrzeb i długu, sprzedano złotą koronę z drogimi kamieniami za 1.150 fl., a w rok potem o. Stanisław od św. Magdaleny, prowincjał, sprzedał za 2.000 zł złotą puszkę zwaną „błagalnicą”, zrobioną na kształt Arki Przymierza. Za pogwałcenie bulli papieżkiej o nienaruszalności dóbr fundacyjnych, Rzym⁵⁴ wyciągnął konsekwencje w stosunku do prowincjała.

6. PRZYWILEJE KRÓLEWSKIE

W r. 1660 król Jan Kazimierz wraz z żoną przybył do Krakowa. Adwent postanowili spędzić w klasztorach. Królowa udała się do ss. karmelitanek bosych w Krakowie, a król Jan Kazimierz przybył do eremu w Czernej⁵⁵. Ta niespodziewana wizyta króla miała olbrzymie znaczenie dla pustelni. Księga akcepty w styczniu 1665 r. posiada adnotację „*Eleemosyna a Serenissimo Rege nostro florenos trecentos*”, oraz „*Ex eleemosyna a M. D. et Illustr. Domino Pac Cancellario M. D. L. florenos triginta*”⁵⁶. Z powyższego wynika, że królowi towarzyszył kanclerz li-

⁵² J. Louis, jw. s. 81.

⁵³ AKC 321. *Liber acceptarum et expensarum conventus eremitici SPN Eliae Fratrum Carmelitarum Discalceatorum*.

⁵⁴ Arch. Gen. w Rzymie. Plut. 92 sygn. k. *Informatio circa eremitici Siedlecensis conventus bona mobilia praetiosa alienata*.

⁵⁵ *Klasztory Karmelitanek Bosych w Polsce, na Litwie i Rusi*. Kraków, I Klasztor św. Marcina. Kraków 1904 s. 108.

⁵⁶ AKC 321. *Liber acceptarum*, k. 91.

tewski Pac. Niedługo przed przybyciem króla do Czernej, karmelici wniesli do niego prośbę o przydział soli z żup Wieliczki dla zniszczonych folwarków. Specjalnym przywilejem (Kraków, dnia 29 listopada 1660 r.) „mając wzgląd osobiłwy na zniszczenie pomienionych dóbr przez różnych nieprzyjaciół” — nakazuje komisarzowi wydanie co roku, bez zapłaty skarbowej, soli po jednym bałwanie szlacheckim na każdy folwark klasztoru pustelniczego⁵⁷. Ponadto poleca wpisać erem w „Pensjonarz duchowny *inter bancos perpetuae foundationis*”. Rozkaz ten bezwzględnie spełniono, albowiem w akcie lustracji żup wielickich z 1661 roku zaznaczono, iż należy się „OO Siedleckim rocznie bałwanów trzy”⁵⁸.

Korzystając z odwiedzin króla, karmelici przedstawili mu swoje bołaczki odnośnie do eksploatacji czarnego marmuru w Dębniku. Do roku 1644 tamtejsze łomy pozostawały pod zarządem dwóch Włochów: Bartłomieja Stopano i Szymona Spadi. Wyrabiali oni przedmioty z marmuru lub też z grubsza odrabiany, dostarczali innym rzeźbiarzom, jak na przykład Hieronimowi Canavesi, rzeźbiarzowi króla Zygmunta III. Na podstawie kontraktu dzierżawy, płacili klasztorowi po 2 zł olborego od łokcia sześciennego marmuru, od kopy posadzki trzycwiertciowej w kostkę po 8 zł, od posadzki półłokciowej po 6 zł. Roczna intrata olborego dla klasztoru dochodziła niekiedy do 1.000 zł⁵⁹. W 1644 r. zwolniono Włochów, a zakonnicy na swój rachunek rozpoczęli eksploatację marmuru. Zwolnienie to przysporzyło im wiele trudności ze strony cechu murarskiego i kamieniarskiego, które utrudniały — bojkotowały i ograniczały — rynek zbytu klasztorowi. Karmelici skorzystali z obecności króla i poprosili o opiekę i pomoc. Jan Kazimierz przychylił się do prośby i specjalnym przywilejem (Kraków, dnia 20 stycznia 1661 r.) uwolnił kamieniarzy dębnickich od majstrów cechowych oraz pozwolił na wolny rynek zbytu we wszystkich miastach Polski i Litwy⁶⁰. Przywilej ten potwierdzili później: Jan III Sobieski, August II (dnia 9 listopada 1720 r.⁶¹) i August III (dnia 14 września 1752 r.⁶²). Wyroby z marmuru dębnickiego rozchodziły się po całej Polsce i Litwie, a nawet wysłano je za granicę. Ostatni król niepodległej Polski, Stanisław August Poniatowski, miłośnik sztuk pięknych, zwiedziwszy osobiście klasztor i kamieniołomy w Dębniku, chcąc podnieść przemysł kamieniarski,

⁵⁷ AKC 39. *Iura et inscriptiones Carmelitarum Discalceatorum conventus S. Eliae eremitici authenticae confectae AD 1671* s. 61.

⁵⁸ Bałwan oznacza pewną miarę i wagę soli, w postaci wielkiej bryły czworobocznej, jaką ciosano w żupach wielickich i bocheńskich.

⁵⁹ AKC 62. *Inwentarz majątności...* s. 6, 16. Eksploatacja marmuru w Dębniku została opracowana na podstawie źródeł klasztornych przez Władysława Tatar-kiewicza. *Czarny marmur w Krakowie*. Kraków 1953.

⁶⁰ Dypl. nr 14. Druk. O. Romuald od św. Eliasza, jw. s. 63—65.

⁶¹ AKC 83. *Łomy marmuru klasztoru OO. Karmelitów Bosych w Dębniku* k. 5.

⁶² Dypl. nr 35.

wydzierżawił w 1787 r. od karmelitów łomy za cztery tysiące zł rocznie. Z Włoch sprowadził biegłych majstrów kamieniarskich: Dominika Schianta, Leonarda Galli i Odoarda Gilli. Okres ten dla Czernej był szczególnie pomyślny. Wyroby dębniackie szły do budowli królewskich w Warszawie i prywatnych pałaców arystokracji. Jednak wydarzenia polityczne spowodowały upadek przemysłu kamieniarskiego w Dębniku oraz w 1794 r. rozwiązanie kontraktu dzierżawy. 14 czerwca 1788 r. król Stanisław August Poniatowski udzielił klasztorowi przywileju na targi w Paczółtowicach⁶³, które miały odbywać się we wtorki. Targi te przyczyniły się do podniesienia stopy życiowej oraz podniosły ekonomicznie Paczółtowice.

7. KONSERWACJA ZABUDOWAŃ

Olbrzymi obiekt eremu wymagał ciągłej konserwacji. Księga rachunkowa klasztoru⁶⁴ zaznacza, że w lipcu 1696 r. zakupiono blachę miedzianą na pokrycie wieży oraz dachówkę na pokrycie kościoła za sumę 1.689 zł 17 groszy. W latach 1739—1745 cały kościół pokryto miedzianą blachą, nabytą u pana Ferdynanda za sumę ponad 10.000 zł⁶⁵. Na nieszczęście w 1752 r. nowy dach kościoła spłonął. We wrześniu tegoż roku o. Celestyn od św. Kazimierza, przeor eremu, zapłacił cieślom i stolarzom za więzbę i dach gontowy 1.543 zł i 8 gr.⁶⁶ Staraniem tegoż przeora już w kwietniu 1754 r. zakupiono nową miedzianą blachę na pokrycie kościoła, za sumę 7.922 zł 29 gr.⁶⁷ Według relacji o. Alojzego Klugiera, przeora klasztoru, z 1858 r.⁶⁸ drugi raz dach kościoła miał spłonąć w pierwszym kwartale XIX wieku. W l. 1690—1691 za sumę 1.137 zł 61 gr.⁶⁹ przeprowadzono gruntowny remont i restaurację pustelni św. Abrahama (*prope portam conventus*)⁷⁰. Za przełożęstwa o. Grzegorza od Ofiarowania Najśw. Maryi Panny, w 1741 r., podniósł się klasztor ekonomicznie. Energiczny przeor naprawił stawy rybne (które od 60 lat były zaniedbane), młyn, dwór w Paczółtowicach. W miesiącu sierpniu w obrębie wielkiej klauzury położył nowy dach nad eremitorium Wniebowzięcia Najśw. Maryi Panny, za cenę 50 zł.

⁶³ Dypl. nr 39.

⁶⁴ AKC 323. *Computus accepti et expensi apud Conventum czernensem ab anno 1682—1727 k. 117.*

⁶⁵ AKC 324. *Liber acceptarum et expensarum ab a. 1734—1765 k. 42—85.*

⁶⁶ Jw. k. 123.

⁶⁷ Jw. k. 133.

⁶⁸ Arch. Gen. w Rzymie. Plut. 92 sygn. 1. *Brevis descriptio conventus Czernensis.*

⁶⁹ AKC 323. *Computus accepti et expensi...* k. 33.

⁷⁰ Jw. k. 43.

Na dach wyszło 70 gontów i tyleż gwoździ⁷¹. W tym samym miesiącu odnowił całkowicie bramę (przy moście), która uległa zniszczeniu. Po restauracji, bramę wymalował Paweł Gołębiowski, malarz⁷². Zasluga o. Grzegorza jest również naprawa bramy przy kaplicy św. Abrahama. W 1742 r. w lutym przeprowadzono remont pustelni św. Jana Chrzciciela oraz czeladnicy. Założono nowe dachy z gontów. Prace restauracyjne przy kaplicy św. Jana trwały 9, a przy czeladnicy 7 dni. Wykonali ją Klockowie. W 1755 r. klasztor wyłożył na restaurację mostu ponad 2.000 zł, a w 1760 naprawa murów kosztowała 3.889 zł⁷³.

8. KLASZTOR W DOBIE INWAZJI NIEPRZYJACIELSKICH W XVIII W.

Wiek XVIII rozpoczął się tragicznie dla Polski. Wstąpienie na tron Augusta II Sasa spowodowało nową inwazję szwedzką. Tragedia ta odbiła się w całej pełni na życiu pustelni czerneńskiej, zwłaszcza pod względem ekonomicznym. Przez szereg lat grasowały tu na zmianę wojska szwedzkie, moskiewskie, saskie, konfederaci warszawscy i sandomierscy. Wojska nękały klasztor ustawicznymi kontrybucjami, sięgając zniszczenie i rabunek. Współczesny autor książki gospodarczej klasztoru⁷⁴ zanotował: „Iż jedni wyszli z wiosek a drudzy przyszli, stacjami, noclegami, przechodami, zabieraniem koni, bydła, wozów, prowiantów wniwecz chłopów obrócili”. W roku 1701 generał szwedzki Szteinbock przysłał z Krakowa do dóbr klasztoru czerneńskiego nakazy płatnicze zwane paletami, wyznaczając z każdego dymu po 27 tyńfów (34 zł 6 gr), nie licząc żywności i danin w naturze. Ponieważ poddani klasztoru nie byli w stanie tego uczynić, dlatego klasztor w 1702 r. zapłacił za nich 448 zł 24 gr⁷⁵. W 1705 r. z polecenia Stanisława Chomentowskiego, marszałka konfederacji sandomierskiej, zawinęła do Siedlca chorągiew Waleriana Radeckiego, starosty romanowskiego. Chorągiew nałożyła tak wielki okup, że włościanie nie byli w stanie go złożyć. Wobec tego żołnierze spędzili wszystko bydło z Paczółtówic i folwarków pod karczmę do Siedlca, grożąc jego uprowadzeniem. W końcu znów karmelici złożyli 660 zł okupu. Za powtórным przybyciem Szwedów do Krakowa w 1705 r., generał Sternberg rozpiął nową kontrybucję po 27 tyńfów z dymu. Oprócz tego wyznaczył z każdego domu pewną ilość chleba, mięsa, siana, owsa, maki, masła, piwa, soli itd. Ociąganie się z oddaniem kontrybucji ściągnęło do wiosek klasztornych egzekucję wojskową. Bi-

⁷¹ AKC 62. *Inwentarz majątności...* s. 332.

⁷² Jw. s. 333

⁷³ AKC 324. *Liber acceptarum et expensarum...* k. 147, 177.

⁷⁴ AKC 62. *Inwentarz majątności...* s. 295.

⁷⁵ Jw. s. 296. Por. J. Louis, jw. s. 164—165.

to włościan, wypędzano z domów, zabierano bydło itd. Widząc opłakany stan stroskanych poddanych, karmelici zastawili w Krakowie kośćcoznosci klasztorne, a Szwedom wypłacili w imieniu włościan 2.517 tynfów wypożyczonych pieniędzy⁷⁶. W następnym roku kontrybucje były ściągane przez wojska moskiewskie oraz Sasów. Ponieważ zebranie kontrybucji w wioskach klasztornych było niemożliwe, Blünernitsch, saski komisarz wojenny, zwołał karmelitów od danin. Z wdzięczności zakonnicy ofiarowali mu piękny stół marmurowy. Uchodząc w 1707 r. w stronę Saksonii, Sasi ogrybali wioski i miasteczka, egzekwując siłą pieniądze, żywność i bogactwa. Uciekający z Krakowa pułk saskiej rajtarii pod dowództwem generała Ekstädt, chciał dłuższy czas zatrzymać się w Siedlcu i Paczółtowicach. Karmelici zapobiegli temu przez Blünernitscha. Pułk zatrzymał się na leżach w Olkuszu. Ekstädt mszcząc się, przysłał klasztorowi palet na dostawę dla pułku owsa, siana, wołów, baranów, kur, gęsi, jaj, a oprócz tego z każdego dymu wyznaczył po 3 talary. Do pobierania kontrybucji wyznaczył sześciu rajtarów i zagroził, że w razie nie oddania kontrybucji, do trzech dni zjedzie z wojskiem na egzekucję; karmelici w pierwszym rzucie posłali do Olkusza bróg siana, 150 korcy owsa, 3 woły, kilkanaście baranów, kur, gęsi i kilka beczek piwa⁷⁷. Od reszty kontrybucji uwolnił ich Blünernitsch, który wyjednał od naczelnego wodza w Siewierzu zakaz ściągania danin z majątków klasztornych.

W 1708 r. idąc do Siewierza przeciw konfederatom Stanisława Leszczyńskiego, dywizja Rybińskiego pozostawiła w dobrach klasztornych chorągiew rajtarii pod dowództwem bezbożnego rotmistrza kalwina. Ten codziennie ściagał z wieśniaków prowianty dla wojska. Dano mu 100 tynfów w nadziei, że opuści wioski. Rotmistrz jednak tylko część chorągwi wyprowadził do Racławic. Sam z resztą wojska przeniósł się do folwarku w Siedlcu, każąc się dobrze żywić. Karmelici dali mu znów 200 tynfów, aby się wyprowadził z majątków. Ten zażądał 3.000 tynfów, groząc, że w razie gdy nie zapłacą, sprowadzi z powrotem żołnierzy. Dzięki interwencji Elżbiety Sieniawskiej, hetmanowej w. kor. (dziedziczki majątku po Firlejowej), do której uciekli się karmelici, ukazał się uniwersał hetmański, nakazujący Rybińskiemu odwołać rotmistrza z dóbr klasztornych i zabronić wszelkiej egzekucji.

W tym czasie zamieszek i klęsk wybuchła w Krakowie zaraza, tzw. morowe powietrze. 16 września 1707 r., chroniąc się przed zarazą, przybyli do dworu siedleckiego klerycy i lektorzy z klasztoru św. Michała. Tej samej nocy spłonęły w Siedlcu dwie stodoły ze zbożem. Dnia 25 września klerycy rozpoczęli w Czernej rok szkolny teologii. Mieszkali

⁷⁶ Jw. s. 297.

⁷⁷ AKC 62. *Inwentarz majątności...* ss. 298.

w klasztorze biorąc udział we wspólnych aktach. Jutrznię odmawiali w kaplicy przy furcie. Przebywali oni w pustelni do 20 grudnia. Stąd wyjechali do Wiśnicza. W 1707 r. w klasztorze św. Michała na zarazę zmarli: o. Arnold od Jezusa, o. Wincenty od ss. Piotra i Pawła, br. Antoni, garbaty aptekarz, br. Jan i br. Marcjalis. Ponieważ klasztor ten pozostał bez opieki, o. prowincjał zwrócił się z prośbą, aby ochotnicy z eremu udali się do św. Michała do Krakowa. Zgłosił się o. Sylwester od Ofiarowania NMP, który przez 12 lat pełnił urząd podprzeora w eremie. Za towarzysza miał br. Stanisława od św. Teresy. Niedługo potem zmarli obaj na zarazę: o. Sylwester w wigilię Bożego Narodzenia w 1707 r., a br. Stanisław w styczniu 1708 r. W czasie powtórnej zarazy w Krakowie, do Siedlca przybyły ss. karmelitanki bosy. Przebywały tutaj od 10 lipca do 17 października 1710 r.⁷⁸ Dnia 26 sierpnia zmarła w Siedlcu s. Agnieszka od Nawiedzenia NMP (Petronela Mikuliczówna)⁷⁹. Pochowano ją w grobowcu pustelników w Czernej. W tym czasie, również w klasztorze siedleckim, przebywał mistrz nowicjatu z nowicjuszami krakowskimi⁸⁰. Wskutek kataklizmu politycznego Polska znalazła się w niewoli. Życie religijne uległo zahamowaniu z powodu prześladowania Kościoła. Zakony kontemplacyjne zostały zniesione jako nieużyteczne. Największe nasilenie prześladowań Kościoła i ograniczenie tolerancji religijnej pod zaborem austriackim miało miejsce za cesarza Józefa II. Zakony oddano pod jurysdykcję biskupów i konsystorzów. Na mocy tego zarządzenia, w czerwcu 1783 r. przybył do pustelni ks. Stanisław Ptaszyński, delegat biskupa, jako wizytator generalny, celem przeprowadzenia wizytacji apostolskiej konwentu. O. Rafał od ss. Korneliusza i Cypriana (Walenty Grey), przeor, nie wpuścił go do eremu. Wizytator udał się na parafię w Nowej Górze. Stamtąd przysłał do przeora pismo urzędowe (z dnia 20 czerwca), grożąc ekskomuniką w razie negatywnej odpowiedzi. Zażądał decyzji w ciągu sześciu godzin. Przeor po naradzie z kapitułą zgodził się na przeprowadzenie wizytacji biskupiej. Przeprowadzono ją 21 czerwca 1783 r. Wizytator zachwycony był świętością życia pustelników, zaznaczając w dekrete „Iż nic na tym nie znalazłem miejsca, co bym nie tylko nagany ale poprawy godnego osądził...”⁸¹ Erem spełniał szczytne zadanie pustelni przez 172 lata. Był on oazą życia duchowego całej prowincji polskiej i litewskiej. Wiele sławnych postaci przesunęło się przez cele pustelnicze, aby na samotności z Bogiem zaczerpnąć sił do niesienia światła wiary tysiącom ludzi.

⁷⁸ *Klasztory Karmelitanek Bosych w Polsce, na Litwie i Rusi*, Kraków — klasztor św. Marcina, Kraków 1904 s. 211—213.

⁷⁹ *Konterfekt życia przykładnego...* Kraków 1747 s. 366.

⁸⁰ *Klasztory Karmelitanek Bosych w Polsce, na Litwie i Rusi...* s. 212.

⁸¹ AKC 38. *Varia Documenta authentica conventus Carmelitarum Discalceatorum in eremo k.* 100, 102.

O wielkim dynamizmie życia duchowego świadczą księgi wizytacji prowincjalnych⁸² i generalnych⁸³, w których znajdują się pochwały i relacje o przestrzeganiu karnośći zakonnej.

9. UPADEK ŻYCIA EREMICKIEGO I ZAKONNEGO

Drakońskie rozporządzenia cesarza przekreślające cel życia zakonów kontemplacyjnych, drobiazgowo przepisy godzące w ustrój życia zakonnego, zakaz kontaktu z wyższymi przełożonymi, spowodowały upadek ducha zakonnego. Dla ratowania swej egzystencji, klasztory kontemplacyjne zaczęły przerzucać się na życie czynne. Do upadku życia zakonnego dołączyły się również przyczyny natury polityczno-ekonomicznej. Wysiłek narodu zmierzający do organizacji życia społeczno-kulturalnego, uwieńczony sukcesem Konstytucji 3 Maja, został nagle przekreślony przez konfederację targowicką, wojnę z Rosją, a w końcu przez drugi i trzeci rozbiór Polski. Istniejące dotychczas klasztory żyły pod ustawiczną grozą kasaty. To zaś wpływało destruktywnie na życie zakonne. Wykonywanie władzy przez przełożonych było utrudnione. Do nowicjatu można było przyjmować za pozwoleniem konsystorza i dopiero po ukończeniu 24 lat życia. Przyczyny te skłoniły o. Adria-na od św. Teresy (Czechowicza), generała Zakonu (Polaka), do wyjedna-nia od papieża Piusa VI dla prowincji polskiej i litewskiej dyspensy od niektórych przepisów Reguły na okres 3 lat. Dyspensa ta, uzyskana w dniu 9 stycznia 1792 r.⁸⁴, obejmowała następujące złagodzenia Re-guły:

- 1) Dozwolono trzy razy w tygodniu podawać do stołu mięso.
- 2) Ograniczono rozmyślanie ranne i wieczorne do pół godziny, z tego względu, aby zakonnicy mogli się przygotować do wypełniania obowiązków publicznych, wymaganych od nich w tych czasach.
- 3) Porządek dnia ma być wprowadzony w eremie czerneńskim na sposób domów nowicjackich, z zachowaniem milczenia i klauzury.
- 4) Z powodu małej liczby zakonników, dyspensowano ich od nocnego wstawania na matutinum i laudesy.

Po upływie trzech lat, w 1795 r. prolongowano dyspensę na 10 lat. Ten sposób życia o złagodzonej regule pozostanie w użyciu aż do zniesienia prowincji polskiej w 1864 r. Nowe pokolenia wychowane zostały już w tym duchu. Z braku źródeł trudno udokumentować, czy wprowadzono od razu do eremu złagodzenie reguły. W 1797 r., po kasacie klasztoru św. Michała w Krakowie, część zgromadzenia przeprowadziła się do eremu, przywożąc ze sobą część biblioteki. Od tego czasu

⁸² AKC 24. *Liber visitationum provincialium*.

⁸³ AKC 23. *Liber visitationum generalium ab anno 1659*.

⁸⁴ AP 12. *Documenta a S. Sede emanata* k. 10.

ćwiczenia eremickie się skończyły. Z powodu rozporządzeń cesarskich erem nie miał już racji bytu. Powoli dostosowywał styl życia do pozostałych konwentów. Klauzura wielka papieska została zniesiona w 1805 r. Aktem nr 569 z dnia 13 lipca 1805 r.⁸⁵ konsystorz biskupi pozwolił dopuścić wiernych obojga płci do uczestnictwa w nabożeństwach w kościele, dotychczas zarezerwowanym tylko dla pustelników. Prawnej i formalnej zmiany eremu na konwent dokonano na Kapitule Generalnej w Rzymie w 1807 r.⁸⁶ W tym czasie w klasztorze przebywało 10 zakonników⁸⁷: o. Sebald Podlaski, o. Lambert Bugajewicz, o. Edmund Jakowski, o. Epifaniusz Witkowski, o. Wincenty Kłodziński, o. Stanisław Kucharski, o. Augustyn Kossakowski, br. Wacław Konchard, br. Jakub Grzesicki i postulant Mátęusz Sojczyński.

Upadek potęgi Napoleona sprowadził na Polskę nowe nieszczęścia. Przejście potężnych armii przez nasz kraj pociągnęło za sobą wielkie zniszczenie. Klasztor czerneński w 1814 r. stanął w obliczu katastrofy gospodarczej, a co za tym idzie upadku ducha. Rekwizycje i kontrybucje wojskowe doprowadziły do tego, że — jak zaznacza przełożony o. Kandyd Piotrowski — „Nie pozostało ani żdźbła siana czy słomy, ani ziarna, czy to do pożywienia, czy to do zasiewu”. Wojsko zabrało bydło, konie, wozy. Z 24 kmieci pozostało czterech, których klasztor musiał żywić i zaopatrywać⁸⁸. Nie reperowane kaplice i eremitarze rozpadały się. Sam kościół chylił się ku ruinie. W 1817 r. bp krakowski Jan Woronicz, w liście⁸⁹ do o. Kandyda Piotrowskiego projektuje sprzedaż ołtarza marmurowego (ze zrujnowanej kaplicy hr. Krasińskiej) do Warszawy. Uzyskane stąd pieniądze proponuje obrócić na remont klasztoru, ponieważ zakonnicy, w liczbie ośmiu — pozbawieni należytego okrycia i utrzymania — byli niezadowoleni. Biskup krakowski Jan Woronicz składa w dużej mierze winę za taki stan rzeczy na o. Kandyda Piotrowskiego, przeora konwentu⁹⁰. W 1817 r., dokonany za poparciem biskupa krakowskiego wybór na przeora o. Telesfora od św. Michała (Sołtysika), zapobiegł całkowitej ruinie klasztoru. Po upływie trzech lat, biskup zwrócił się do Definitorium Prowincjalnego, protegując znów o. Telesfora na dalsze trzecie, a równocześnie relacjonując, że swoją gorliwością i zapobiegliwością przeor ten przywrócił dyscyplinę klasztorną, dokonał koniecznych reparacji domu, zapobiegł pijaństwu, zapewnił zakonnikom stosowne utrzymanie⁹¹. Roztropny przeor rządził klasztorami przez 34 lata (od 1817 do 1851 r.). Po jego śmierci następny przeło-

⁸⁵ AKC 36. *Acta Curiae Episcopi Cracoviensi ab A. D. 1797—1953* s. 39.

⁸⁶ Arch. Gen. w Rzymie. Plut. 92 sygn. 1. *Brevis descriptio conventus czernensis*.

⁸⁷ AKC 38. *Varia documenta...* k. 111.

⁸⁸ Jw. k. 125.

⁸⁹ Jw. k. 134.

⁹⁰ Jw. — List biskupa do Definitorium Prowincjalnego k. 139.

⁹¹ Tamże.

zony, o. Alojzy od św. Kazimierza (Klugier), siedł po linii wytyczonej przez swego poprzednika.

W tych czasach przeor klasztoru w Czernej był praktycznie najwyższą władzą zakonną, ponieważ kontakt z generałem i prowincjałem był niemożliwy. Od 1795 do 1857 r. nie zawitał do Czernej żaden wizytator generalny.

Z czasów rządów o. Alojzego Klugiera mamy dość wyraźny obraz życia klasztornego, nakreślony przez samego przeora (z datą 4 lutego 1858 r.), przesłany generałowi do Rzymu⁹². Porządek dnia zbliżony był do eremickiego. Zakonnicy w dalszym ciągu korzystali z dyspensy, uzyskanej przez o. Adriana w 1792 r. Czy mieli jej prawne przedłużenie do tego czasu, trudno to dziś stwierdzić. Porządek dnia przedstawiał się następująco: O godz. 5 wstawanie. Do godz. 6 modlitwa myślna, następnie litania do św. Józefa, pryma i tercja. O godz. 8 msza konwentualna, po niej inne msze prywatne do godz. 10. O godz. 11 seksta i nona, rachunek sumienia i obiad. Po obiedzie wspólna rekreacja. O godz. 14 nieszpory, a o godz. 17 kompleta, matutinum i laudesy następnego dnia. Kolacja o godz. 18. O godz. 20 rozmyślanie, rachunek sumienia i modlitwy wieczorne. Postu ścisłego przestrzegano przez cały Wielki Post, Adwent i każdą środę, piątek i sobotę. Poza tym można było spożywać potrawy mięsne. Od komplety do prymy zachowywano ścisłe milczenie. Przeor klasztoru miał prawo przyjmować kandydatów do nowicjatu, a po trzech latach odbierać profesję. Ojcowie zatrudnieni byli w duszpasterstwie na parafiach: o. Julian Kozubski w Trzebini, o. Benedykt Parszywka w Nowej Górze i Morawicy, o. Wiktoryn Jaworski w Krzeszowicach.

Pod koniec rządów o. Alojzego zaznaczył się już upadek ducha zakonnego w klasztorze. Szczególnie jaskrawo uwidocznił się on z chwilą śmierci przeora klasztoru (5 września 1860 r.). Definitorium Prowincjalne w Warszawie wyznaczyło wtedy dla Czernej nowego przeora, którego konwent jednak nie przyjął. Kapituła klasztorna po koleżeńsku wybrała sobie spośród zgromadzenia o. Juliana od Św. Trójcy (Kozubskiego).

Owczesny stan klasztoru, aczkolwiek przesadnie, ilustruje nam relacja o. Grzegorza od św. Teresy, wizytatora generalnego, w liście (pisanym w Czernej 16 grudnia 1861 r.) do Definitorium Generalnego w Rzymie⁹³. O. Grzegorz rozpoczął wizytację konwentu 12 grudnia. Po kilku dniach skonstatował, że wizytacja kanoniczna nie ma sensu, ponieważ jego władza jest za szczupłą, aby klasztor doprowadzić do porządku. Całą sprawę życia zakonników w Czernej przedstawia do roz-

⁹² Arch. Gen. w Rzymie. Plut. 92 sygn. 1-1. (*Documenta ad universam provinciam spectantia*). *Brevis descriptio conventus czernensis*.

⁹³ Arch. Gen. w Rzymie. Plut. 91 sygn. a. *Documenta ad universam provinciam spectantia*.

strzygnięcia Definitorium Generalnemu w Rzymie. Wizytator konstatuje, że konwent prowadzi swoisty styl życia. Z powodu trudnych warunków politycznych prowincjał nie przeprowadza tu wizytacji, a kontakt z Rzymem jest niemożliwy. Rozporządzenia apostolskie i zakonne w ogóle są tutaj nieznane. Zakonnicy czytają jako ostatnie, rozporządzenia apostolskie z 1694 r., zaś uchwały Kapituł Generalnych z 1702 r. Prowincja posiada dwa nowicjaty, jeden w Warszawie — w Polsce ruskiej, drugi w Czernej — w Polsce austriackiej. Czy te nowicjaty są ważne erygowane, wizytator nie skonstatował. O. Julian od Św. Trójcy (Kozubski) w 1843 r. opuścił Zakon i sekularyzował się. Po dwóch latach, po śmierci o. Alojzego Klugiera, powrócił do klasztoru i tutaj został obrany przeorem. Według rozporządzeń Kapituły Generalnej z 1853 r. (nr 13), nie należy już do Zakonu, ale jest kapłanem świeckim. Zatem ksiądz diecezjalny piastuje urząd przeora. O. Cyryl Gawroński również nieważnie pełni urząd magistra nowicjatu, a to z powodu braku dyspensy od lat, albowiem rok temu otrzymał święcenia kapłańskie. Skutkiem tego nowicjusze są nieważnie przyjęci. Nie wiadomo też czy profesje poprzednich nowicjuszy są ważne. Nowicjusze po 9 miesiącach nie zostali jeszcze ani razu przedstawieni kapitule do aprobaty. Spowiednikiem sióstr karmelitanek na Wesołej w Krakowie jest o. Romeusz Brozek — rok po święceniach kapłańskich. Urząd ten pełni bez dyspensy i pozwolenia biskupa. Odnosnie do zarządu domowego wizytator konstatuje całkowite zaniedbanie. Przeor pełni również obowiązki prokuratora. Rezyduje na folwarku w Siedlcu. Do klasztoru przyjeżdża tylko na większe uroczystości. Wszystko czyni z własnej inicjatywy, bez porady dyskretów, których nie ma i bez wiedzy kapituły. Kapituł konwenckich nie odprawia. Dochody roczne w sumie 46.000 zł wystarczają tylko na 8 miesięcy. Zakonnicy nie mają wystarczającego ubrania ani wyżywienia. Stąd rodzi się niezadowolenie zakonników. Życie wspólne nie jest przestrzegane. Co miesiąc każdy otrzymuje pieniądze na swoje utrzymanie. Eremicki porządek dnia już dawno nie istnieje. Nawet regulamin dnia innych konwentów nie jest zachowany. Matutinum i laudesy odmawia się tu o godz. 15, a w lecie o godz. 16. Dyscypliny w ogóle nie ma, a medytacja jest odprawiana bardzo rzadko; natomiast wyjście z klasztoru częste i swobodne.

Po przedstawieniu stanu sytuacji klasztoru w Czernej, wizytator prosi Definitorium Generalne o uzyskanie odpowiednich dyspens i sankcji oraz zdjęcie cenzur kościelnych. Jako jedyny warunek i sposób uratowania klasztoru przed likwidacją lub całkowitą ruiną, o. Grzegorz proponuje przyłączenie go do wikariatu austriackiego. Na koniec wizytator na mocy swojej władzy pozostawił dla klasztoru odpowiednie rozporządzenia⁹⁴ do zachowania, dopóki Definitorium Generalne co innego nie nakaze.

⁹⁴ AKC 23. *Liber visitationum generalium* ab a. 1659 s. 88—89.

10. REFORMA KLASZTORU

Efektom wizytacji klasztornej była stopniowa reforma klasztoru czerneńskiego. O. Elizeusz od Niepokalanego Poczęcia Najśw. Maryi Panny, generał Zakonu, zwrócił się do Stolicy Apostolskiej o pozwolenie na przyłączenie konwentu czerneńskiego do prowincji austriackiej. Papież Pius IX, przez dekret Kongregacji Biskupów z dnia 30 stycznia 1863 r. (nr 18483⁹⁵), przychylił się do prośby. Faktycznego przyłączenia klasztoru czerneńskiego do prowincji austriackiej na mocy tego dekretu dokonało dopiero Definitorium Generalne w Rzymie dnia 15 listopada 1875 r.⁹⁶ Z chwilą przyłączenia do Austrii wybrano nowy zarząd w klasztorze. Przeorem został o. Józef od św. Gabriela (Tyrka). W ciągu swego urzędowania w znacznej części przywrócił dyscyplinę klasztorną. Ponieważ konwent posiadał tylko 9 członków⁹⁷ (łącznie z klerykami), nie można tu było przywrócić pełnej obserw zakonnej. O. Józef usilnie zabiegał o przysłanie do Czernej ojców i braci z innych prowincji. W l. 1879—1880 zgromadzenie liczyło zaledwie 5 członków⁹⁸. Z tego powodu klasztor z przeoratu zmieniono na wikariat. Liczne zajęcia, zwłaszcza administracja wielkimi majątkami, pochłaniały wiele czasu do tego stopnia, że zaniedbano nawet wspólnego odmawiania oficjum w chórze⁹⁹. O. Józef Tyrka, wikary, zdawał sobie sprawę, że klasztorowi grozi wymarcie, kasata albo oddanie innemu zakonowi. Aby uratować ostatnią placówkę Karmelu w Polsce, zwrócił się ponownie o pomoc do przełożonego generalnego, prosząc o przysłanie nowych sił dla odnowy życia zakonnego. O. Łukasz od św. Jana od Krzyża, generał Zakonu, przychylił się do jego prośby, popartej też przez ss. karmelitanki z Łobzowa w Krakowie, wysyłając do Czernej 8 ojców i dwóch braci. Dnia 7 maja 1880 r. przybyli najpierw br. Awertan od św. Józefa (Schintler) — kucharz i br. Tomasz od Dzieciątka Jezus (Wagner) — ekonom. Dnia 21 maja przybyli z Wiednia o. Brokard od św. Eliasza (Losert), o. Fulgencjusz od Matki Bożej (Zalduegum) — Hiszpan i o. Jan Chrzyciel od Najśw. Serca Jezusa (Bouchaud) — Francuz. W następnym dniu rozpoczęto akty wspólnego życia, od dawna nie przestrzegane z powodu małej liczby zakonników. Dnia 24 maja przyjechał do konwentu czerneńskiego nowy przeor o. Bertold od św. Jakuba, wikariusz prowincjalny. Urząd swój objął dnia 1 czerwca wraz z o. Brokardem od św. Eliasza, magistrem nowicjatu. Na stałe przybyli też do Czernej: o. Andrzej od

⁹⁵ Arch. Gen. w Rzymie Plut. 91 sygn. a. *Documenta ad universam provinciam spectantia*.

⁹⁶ Dypl. 51.

⁹⁷ *Catalogus Fratrum Carmelitarum Discalc. Provinciae sub titulo S. Leopoldi in Austria, Hungaria et Galicia*. 1876 s. 3.

⁹⁸ *Catalogus...* 1880 a. s. 3.

⁹⁹ *Chronica conventus* s. 20. Zob. AKC 2.

św. Romualda (Gatzweiler), o. Adrian od św. Józefa (Dubourdieu) — Francuz, o. Bartłomiej od św. Teresy (Diaz de Cerio) — Hiszpan i o. Franciszek Ksawery od Najśw. Serca Jezusa i Maryi (Drescher) — Polak. W wigilię św. Teresy z 14 na 15 października (1880 r.) o północy po raz pierwszy po 85 latach przerwy zadzwoniły z wieży klasztornej dzwony zwołujące zakonników na modlitwę¹⁰⁰. Echo ich rozlegało się i odbijało od skał, niosąc w stronę Paczółtowic i Krzeszowic wieść o odnowie życia klasztornego. Nowi mieszkańcy klasztoru podjęli z całą surowością obserw zakonną. Ten dynamizm życia wewnętrznego stał się zaczynem i fundamentem wskrzeszonej prowincji Ducha Świętego. Pozostali ojcowie polscy: o. Cyryl Gawroński, o. Romeusz od św. Alojzego (Brożek) i o. Marcin od św. Jana Ewangelisty (Stilger), nie przyjęli reformy czerneńskiej. W dniu 23 października 1880 r. opuścili klasztor i Zakon udając się na wyznaczone przez biskupa parafie: o. Romeusz do Tyńca, o. Cyryl do Liszek, o. Marcin do Raciborowic. O. Józef Tyrka, główny promotor reformy, przyłączył się do obserwantów. Przez dwa lata wiernie brał udział w aktach życia wspólnego. Jednak stan zdrowia nie pozwolił mu stanąć na równi z zelantami. Nie idąc na żaden kompromis, przełożeni poradzili mu przejść do kleru diecezjalnego. W 1884 roku, po otrzymaniu dekretu sekularyzacji udał się na parafię do Oświęcimia, gdzie pełnił urząd katechety. Do końca życia żywił wielką sympatię i miłość do Zakonu.

Po zaprowadzeniu autentycznego ducha Karmelu w dawnym eremie czerneńskim, stopniowo rozpoczęto restaurację podupadłego klasztoru oraz zabudowań gospodarczych. Wzorowa administracja szybko przyniosła znaczne dochody z gospodarstwa. W 1892 r., staraniem o. Rafała Kalinowskiego z klasztoru czerneńskiego, powstała nowa fundacja w Wadowicach. W pierwszej połowie XX w. przeprowadzono w klasztorze szereg modernizacji. W 1922 r. wzniesiono piętro w skrzydle południowym. W 1934 r. wybudowano nad rzeczką Eliaszówką własną elektrownię, która zasilala klasztor w energię elektryczną aż do 1943 r. Wtedy to podłączono klasztor do sieci państwowej w Sierszy. W latach 1940—1943 wprowadzono do klasztoru wodociągi. W latach 1948—1950 nadbudowano piętro w skrzydle północnym i wschodnim oraz przeprowadzono instalację centralnego ogrzewania za fundusz uzyskany ze sprzedaży folwarku w Zbiku i w Siedlcu.

W czasie drugiej wojny światowej ofiarą okupacji niemieckiej padło dwóch zakonników z klasztoru. Dnia 24 sierpnia 1944 r. Niemcy zastrzelili w czasie spaceru br. Franciszka od św. Józefa (Powiertowskiego), nowicjusza. W 4 dni później, tj. 28 sierpnia, gestapo zabrało z klasztoru o. Alfonsa od Ducha Świętego (Mazurka), przeora klasztoru, dokonując na jego osobie okrutnej zbrodni w Rudawie.

¹⁰⁰ Tamże s. 24.

W 1945 r., w ramach ogólnej nacjonalizacji wielkich majątków, upaństwowiono lasy klasztoru w liczbie 600 ha, a w 1950 r. (6 marca) folwark w Paczółtowicach i kopalnię marmuru czarnego w Dębniku.

Od 1880 r. w klasztorze czerneńskim znajduje się kanoniczny nowicjat, który po dziś dzień zasila prowincję nowymi członkami.

11. KULT MATKI BOŻEJ SZKAPLERZNEJ

W lewym ramieniu transeptu kościoła jest usytuowany ołtarz Matki Bożej Szkaplerznej (ryc. 61). Jest on zbudowany z czarnego marmuru dębnickiego (połowa XVII w.). Antepedium rzeźbione z ornamentem roślinnym, na wzór tkaniny z motywem kwiatowym. Nad mensą nastawa z retabulum ujętym w architekturę dwóch jednolitych kolumn dźwigających regularne belkowanie. W retabulum łaskami słynący obraz Matki Bożej. W predelli marmurowy relikwiarz w kształcie sarkofagu. W zwieńczeniu ołtarza owalny nasadnik z krzyżem między przerwanym przyczółkiem. W nasadniku obraz Boga Ojca. Ołtarz ku czci Matki Bożej konsekrowany 28 października 1657 r. przez bpa sufragana lwowskiego Stefana Charbickiego¹⁰¹.

W XVII w. znajdował się w ołtarzu obraz Matki Bożej, malowany na płótnie. Świadczy o tym inwentarz obrazów klasztoru z 2 poł. XVII wieku¹⁰². W I poł. XVIII w. namalowano obecny obraz. Jest on dziełem cechu krakowskich malarzy. Wykonany na blasze miedzianej, techniką olejną, o wymiarach wys. 208, szer. 107 cm, zwieńczony półkolistym łukiem. Obraz Madonny jest kopią Matki Bożej Śnieżnej w Rzymie, którą bp krakowski Samuel Maciejowski przywiózł do Polski i umieścił w katedrze na Wawelu¹⁰³. Kopia czerneńska różni się od pierwowzoru domalowanym karmelitańskim szkaplerzem w dłoniach Matki Bożej, gwiazdą na prawym ramieniu płaszcza i złożonym krzyżykiem na welonie okrywającym głowę. Kompozycja przedstawia Maryję z Dzieciątkiem Jezus na lewej ręce, na tle stylizowanych lilii (ryc. VI).

Obraz był parę razy odnawiany: w 1904 r. przez Adama Stope,

¹⁰¹ Na pamiątkę konsekracji ołtarza umieszczono w ścianie tablicę z napisem: „Jesus ꝛ Maria. Anno Domini 1657 die 28 Octobris R[evere]ndissimus D[omi]nus D. Stephanus Casimirus Charbicky Dei Gra[tia] Episc[opus] Nicopolien[sis] suffraganeus Leopollen[sis] consecrav[it] hoc altare in honorem Sanctissimae Virginis Mariae Genetricis Dei, et reliquias SS. Pomphillii et Helidonii MM., SS. Libertae et Uraniae VV. MM. in eo inclusit”.

¹⁰² AKC 63. *Inventarium Eremitae S. Eliae Czernae* k. 4—8. Po namalowaniu nowego obrazu na blasze miedzianej, pierwotny wizerunek przeniesiono prawdopodobnie do kaplicy w Siedlcu. Obecnie znajduje się w klasztorze.

¹⁰³ O. Wacław z Sulgostowa (Nowakowski). *O cudownych obrazach w Polsce Przenajświętszej Matki Bożej*. Kraków 1902 s. 313; Tenże. *O cudownym obrazie Najśw. Maryi P. Berdyczowskiej*. Kraków 1897 s. 8—9.

a w 1913 r. przez Marię Krostowską. Były to raczej przemalowania niż konserwacje. Dopiero w 1958 r. gruntowną konserwację przeprowadzili Rudolf Kozłowski i Adam Witkowski w Państwowej Pracowni Konserwacji Zabytków Sztuki na Wawelu w Krakowie. Konserwacja polegała na usunięciu naniesionych przemalowań, przywróceniu pierwotnego stanu, na uzupełnieniu ubytków farby i zabezpieczeniu przed dalszymi odpryskami. W tym celu przytwierdzono obraz do nowej jednolitej blachy miedzianej. Całość usztywniono mosiężnymi śrubami na kratownicy z modrzewiowego drewna. Odnowiony wizerunek uroczyscie poświęcił o. Ludwik Nowak, generał Zakonu Paulinów z Częstochowy, w dniu 15 sierpnia 1959 r.

W dziejach kultu Matki Bożej Czerneńskiej można rozróżnić trzy okresy:

a. Okres od 1657 do 1805 r.

W tym czasie klasztor był eremem. Kościół objęty papieską klauzurą zarezerwowany był dla samych pustelników. Oni to wielką czcią otaczali ołtarz Matki Bożej Szkaplerznej. Każdy z ojców i braci, przybywając na ćwiczenia duchowne do pustelni, polecał się tutaj opiece Królowej i Matki Karmelu. Ona była dla nich ideałem świętości, wspaniałym wzorem kontemplacji Słowa Wcielonego i zjednoczenia się z Nim. Na Jej ręce składali i odnawiali swoje śluby zakonne. Trzy razy dziennie, na głos dzwonu z wieży klasztornej, dołączały się i wtórowały sygnaturki z poszczególnych pustelni, niosąc pozdrowienie anielskie i przypominając o największym wydarzeniu, że „Anioł Pański zwiastował Pannie Maryi... I poczęła z Ducha Świętego”... Codziennie o godz. 14 pustelnicy odmawiali litanie loretańską do Najśw. Maryi Panny¹⁰⁴, a po komplecie wieczorem i laudesach o północy przybywali przed ołtarz na osobiste spotkanie z Niebieską Matką. W każdą sobotę (z wyjątkiem świąt obowiązkowych) odprawiano tutaj mszę św. śpiewaną o Matce Bożej z paleniem kadzidła¹⁰⁵. Również we wszystkie święta maryjne i w dni dopuszczające odprawianie mszy wotywnych sprawowano tutaj ofiarę eucharystyczną. Cztery razy w roku odmawiali oficjum i celebrowali mszę św. o Imieniu NMP¹⁰⁶. Obowiązkowo w każdą sobotę i w wigilie świąt Matki Bożej o godz. 17 zbierali się w białych płaszczach i wychodzili z zapalonymi świecami przed ołtarz dla odśpiewania anty-

¹⁰⁴ *Instructiones eremi Fratrum Discalceatorum Congr. Sancti Eliae Ord. Beatisimae Virginis Mariae de Monte Carmelo. Cracoviae 1737 s. 99.*

¹⁰⁵ AKC 12. *Observationes privatae consuetudinum sanctarum religionis sacrae... conscripta per R. P. F. Innocentium a S. Nicolao, perpetuo eremita anno Domini MDCCIV s. 42.*

¹⁰⁶ Tamże s. 19, 38, 41.

fony *Salve Regina*¹⁰⁷. W dniu 28. maja 1678 r., wizytator generalny o. Damian od św. Tomasza zobowiązał braci ekonomów z Siedlca i Paczółtowic do stawienia się w konwencie na każde śpiewane *Salve Regina*, pod sankcją kary usunięcia z eremu¹⁰⁸.

Z XVII i XVIII w. zachowały się księgi (protokoły) zwyczajnych i nadzwyczajnych kolacji duchownych¹⁰⁹. O ustalonej porze przybywali na nie wszyscy pustelnicy eremu. Każdy z nich miał możliwość wypowiedzenia się w dyskusji na ustalony temat z dziedziny teologii. Najczęściej omawiane tematy to zagadnienia mariologiczne, zwłaszcza z okazji świąt maryjnych: Matki Bożej Gromnicznej, Zwiastowania, Matki Bożej z Góry Karmelu, Wniebowzięcia NMP i Niepokalanego Poczęcia¹¹⁰. Zaprotokołowane wypowiedzi świadczą o intensywnym życiu wewnętrznym na wzór Maryi, o wielkiej czci dla Najśw. Maryi Panny i o znajomości pism ojców oraz doktorów Kościoła.

b. Od zniesienia życia eremickiego do reformy klasztoru w 1880 r.

Z chwilą zmiany eremickiego stylu życia na cenobicki, wyłączono kościół z papieskiej klauzury i oddano go do użytku wiernych. Rozpoczęto w nim prace apostolskie i wprowadzono nabożeństwa, jakie zwykło się odprawiać we wszystkich kościołach diecezji. Najpierw zaprowadzono nabożeństwa szkaplerzne z kazaniem i procesją w każdą trzecią niedzielę miesiąca. Potem zaczęto odprawiać nabożeństwa różańcowe i majowe (ok. 1860 r.). Ogłoszenie dogmatu o Niepokalanym Poczęciu NMP i objawienia w Lourdes ożywiły wiarę i kult Matki Bożej. Lud Boży przyjmując szkaplerz karmelitański — „znak zbawienia” — garnał się do swej Matki Niebieskiej, która „wśród ciszy sinych borów założyła twierdzę swą”. Pod Jej opiekę oddawali się uczestnicy powstania listopadowego i styczniowego¹¹¹. Na uroczystość odpustową Matki Bożej Szkaplerznej ściągały tłumy wiernych z okolic sąsiednich i ze Śląska.

¹⁰⁷ APKB w Czernej. Rkps 55. *Instructiones eremiticae pro Deserto Sancti P. N. Eliae in provincia Spiritus Sancti* s. 389; *Instructiones eremi Fratrum Discalceatorum* ... s. 38.

¹⁰⁸ AKC 17. *Notata de caeremoniis consuetudinibusque huius Sacri Deserti applicata* s. 57—58.

¹⁰⁹ Rkps 50. *Collationes ordinariae et extraordinariae eremitarum conventus S. Deserti* in Czerna; rkps 51. *Liber collationum ordinariorum et extraordinariorum conventus S. Eremitarum Carmelitarum Discalceatorum* (1717—1730).

¹¹⁰ Rkps 50 s. 49, 63, 80, 114, 133, 173, 177, 179, 184, 187.

¹¹¹ Żołnierze powstania listopadowego na pamiątkę wzniesli krzyż obok Klasztoru. Generał Stanisław Klicki wystawił pomnik Aleksandrowi Biedowskiemu, generałowi wojsk polskich, zmarłemu 25 listopada 1831 r. w Krzeszowicach. Pomnik ten znajduje się na cmentarzu zakonnym.

c. Od reformy klasztoru do obecnych czasów

Z odnową życia zakonnego w 1880 r., rozpoczęła się intensywniejsza działalność religijna. Czarna stała się silnym ogniskiem życia religijnego i kultu Matki Bożej, nie tylko dla najbliższych okolic ale i dla Śląska. „Od połowy XIX w. zjawiają się liczne rzesze pątników ze Śląska, aby tutaj, u stóp obrazu Najsw. Maryi Panny Szkaplerznej, zaczerpnąć otuchy i siły do walki z naporem germańskim, pokrzepiając swe serca u konfesjonału, a wolę wzmacniając Pokarmem Anielskim. Coraz częściej odbywają się rekolekcje dla pątników, którzy w prześlicznym otoczeniu klasztoru wśród lasów, czy też na ruinach dawnych pustelni zatapiają się w lekturze religijnej i rozmyślanii”¹¹².

Ufność do Matki Bożej podtrzymywana przez klasztor, przyczyniła się w znacznej mierze do odrodzenia Śląska i pozyskania go dla Polski¹¹³. Stąd pielgrzymi zabierali ze sobą reprodukcje obrazu Matki Bożej, modlitewniki i polskie książki religijne. Dla laikatu założono przy klasztorze III Zakon Karmelitański. Wszystkie obłóczyny, profesje zakonne, jubileusze zarówno zakonników jak i sióstr III Zakonu odbywały się przed ołtarzem Matki Bożej Szkaplerznej. Wielkim czcicielem Królowej Karmelu był o. Rafał Kalinowski, przeor klasztoru, autor broszur: „Cześć Matki Boskiej w Karmelu Polskim”¹¹⁴ oraz „Maria zawsze i we wszystkim”¹¹⁵. Niezmordowanym propagatorem Jej kultu był o. Jan Chrzyciel Bouchaud i o. Alfons Mazurek. Ten pierwszy jest autorem dwóch podręczników ćwiczeń duchownych: „Zakon i Bractwo Matki Bożej Szkaplerznej”, Kraków 1903 i „Dzieci Matki Boskiej Szkaplerznej, czyli ćwiczenia duchowne dla członków Bractwa Szkaplerza Świętego”, Kraków 1910. Jako wieloletni magister nowicjuszy, zapalał ich serca miłością do Matki Bożej. O. Alfons Mazurek, jako świetny organizator i wizytator III Zakonu Karmelitańskiego w Polsce, zdobywał wielu czcicieli Matki Bożej, kształtując ich życie na wzór Maryi. Jako długoletni przeor klasztoru, wyuczył miejscowy lud licznych pieśni maryjnych.

Dowodem wdzięczności za liczne łaski, uzdrowienia i nawrócenia, są wota składane wokół obrazu. Znaczna ich część uległa zniszczeniu w czasie II wojny światowej, a wiele z nich skradziono w 1969 r.

W jesieni 1969 r., dla ożywienia kultu Matki Bożej, zarząd klasztoru uzyskał od ks. prymasa Stefana Wyszyńskiego indult na codzienne msze wotywnne z wyjątkiem uroczystości i świąt obowiązkowych. Zaprowadzono również wieczorną mszę o Matce Bożej w każdą sobotę, po

¹¹² Emilian Ostałchowski, 300-lecie Karmelu w Czernej i jego znaczenie dla polskości. W: „Głos Karmelu” nr. 2, (1933) s. 190.

¹¹³ Tamże s. 191.

¹¹⁴ Księga pamiątkowa mariańska. T. I. Lwów—Warszawa 1907 s. 403—427.

¹¹⁵ Kraków 1901. Opracowanie na podstawie o. Auriem. Drugie wydanie w Krakowie 1935 r., nakładem „Głosu Karmelu”.

odśpiewaniu *Salve Regina* przez zakonników. Jako wyraz wdzięczności i czci dla Królowej Karmelu, ufundowano bogatą szatę, ze złożonych na ten cel ofiar i klejnotów ¹¹⁶. W dniu 15 lipca 1974 r. poświęcił ją ks. bp Jan Pietraszko w czasie nabożeństwa na zakończenie nowenny do Matki Bożej Szkaplerznej.

12. WYKAZ PRZEO RÓW KLASZTORU ¹¹⁷

Lp.	Imię i nazwisko	Lata urzędu
1	O. Gerard od św. Łukasza (Lucas Braccelli)	1633—1634
2	O. Elias z od Najśw. Sakramentu (Szablowski), wikary	1634—1635
3	O. Cyryl od św. Franciszka, wikary	1635—1636
4	O. Grzegorz od św. Jana Ew., wikary	1636—1640
5	O. Ludwik od św. Józefa (Komarnicki), wikary	1640
6	O. Michał od Zwiastowania (Michael a Vidarte)	1640—1643
7	O. Atanazy od św. Andrzeja	1643
8	O. Ignacy od św. Jana Ew.	1643—1646
9	O. Władysław od św. Stanisława	1646—1649
10	O. Celestyn od Ducha Świętego	1649—1652
11	O. Teofil od św. Eliasza (Wołczyński)	1652—1655
12	O. Bernardyn od Dzieciątka Jezus	1655—1658
13	O. Elias z od Najśw. Sakramentu (Szablowski)	1658—1661
14	O. Baltazar od św. Macieja	1661—1663
15	O. Konstantyn od św. Hieronima (Giżycki)	1663—1664
16	O. Dawid od Najśw. Sakramentu	1664—1667
17	O. Serafin od św. Michała (Kasper Liczner)	1667—1670
18	O. Sykstus od św. Wawrzyńca	1670—1673
19	O. Konstantyn od św. Hieronima (Giżycki)	1673—1676
20	O. Piotr od Matki Bożej	1676—1679
21	O. Sykstus od św. Wawrzyńca	1679—1682
22	O. Tymoteusz od św. Damazego (Stanisław Jeżewski)	1682
23	O. Cyryl od Matki Bożej (Jan Harcewicz)	1682—1685
24	O. Walenty od św. Józefa	1685—1688
25	O. Dawid od Wszystkich Św. (Wawrz. Szymonowicz)	1688—1691
26	O. Kolumban od św. Andrzeja (Stefan Mongoli)	1691—1694
27	O. Demetriusz od Wszystkich Św. (Piotr Chromiński)	1694—1695
28	O. Maksymilian od św. Tomasza (Józef Frasinelli)	1695—1699
29	O. Jan Kanty od Niep. Poczęcia (Wawrzyniec Sławek)	1699—1702
30	O. ? (brak danych)	1702—1704

¹¹⁶ W 1 ćw. XX w. obraz przyozdabiany był haftowaną szatą ze sznurami korali i pereł oraz połączanymi koronami. Zob. Fotografia ołtarza z ok. 1920 r. w APKB w Czernej.

¹¹⁷ Wykaz opracowany na podstawie ksiąg dochodowych, rozchodowych i mszalnych klasztoru, podpisywanych co miesiąc przez przeora i dyskretów. Zob. AKC 321—369. Por. O. Romuald od św. Eliasza, jw., ss. 76—77, 108—116.

Lp.	Imię i nazwisko	Lata urzędu
31	O. Kolumban od św. Andrzeja (Stefan Mongoli)	1704—1706
32	O. Augustyn od św. Gerarda (Gaspar Neüterlich)	1706—1709
33	O. Augustyn od św. Gerarda (Gaspar Neüterlich)	1709—1712
34	O. Leopold od Ducha Św. (Franciszek Kozubski)	1712—1713
35	O. Demetriusz od Wszystkich Św. (Piotr Chroński)	1713—1715
36	O. Bruno od św. Jacka (Tomasz Domaszowski)	1715—1718
37	O. Gaudenty od Ducha Św. (Zacherla)	1718—1721
38	O. Idzi od Krzyża (Michał Orliński)	1721—1724
39	O. Onufry od Wniebowzięcia NMP (Tomasz Ośmielski)	1724—1727
40	O. Gaudenty od Ducha Św. (Zacherla)	1727—1730
41	O. Jan Chryzostom od św. Andrzeja (Józef Madejski)	1730—1733
42	O. Romuald od św. Stefana (Józef Mielczarkowicz)	1733—1734
43	O. Konstantyn od św. Anny (Stanisław Gdowski)	1734—1736
44	O. Gaudenty od Ducha Św. (Zacherla)	1736—1737
45	O. Idzi od Krzyża (Michał Orliński)	1737—1739
46	O. Celestyn od św. Kazimierza (Jakub Iwiński)	1739—
47	O. Szymon od św. Agnieszki (Józef Barankowicz)	1740—
48	O. Korneliusz od św. Józefa (Józef Dłuski)	1740—1741
49	O. Grzegorz od Ofiarowania NMP (St. Torosowicz)	1741—1742
50	O. Szymon od św. Agnieszki (Józef Barankowicz)	1742—1745
51	O. Kwintyn od Ofiarowania NMP (Jakub Malicki)	1745—1747
52	O. Remigiusz od św. Marka Ew. (Woj. Smolikiewicz)	1747
53	O. Klemens od Niep. Poczęcia (Franciszek Tinelli)	1747—1748
54	O. Wacław od Oczyszczenia NMP (Jan Sierawski)	1748—1751
55	O. Celestyn od św. Kazimierza (Jakub Iwiński)	1751—1754
56	O. Grzegorz od Ofiarowania NMP (St. Torosowicz)	1754—1757
57	O. Józef od św. Eliasza (Adam Ogrodowicz)	1757—1760
58	O. Celestyn od św. Kazimierza (Jakub Iwiński)	1760—1763
59	O. Jerzy od św. Ap. Szymona i Judy (Jan Niesiołowski)	1763—1766
60	O. Michał od Nawiedzenia NMP	1766—1769
61	O. Maciej od św. Kazimierza (Maciej Nowacki)	1769—1772
62	O. Michał od Nawiedzenia NMP	1772—1775
63	O. Maciej od św. Kazimierza (Maciej Nowacki)	1775—1778
64	O. Bruno Ignacy od św. Franciszka	1778—1779
65	O. Placyd od Narodzenia NMP	1779—1781
66	O. Rafał od św. Korneliusza i Cypriana (Walenty Grey)	1781—1784
67	O. Walerian od św. Damazego (Wojciech Wyczyński)	1784—1787
68	O. Walerian od św. Damazego (Wojciech Wyczyński)	1787—1790
69	O. Wilhelm od Ducha Świętego	1790—1793
70	O. Aleksander od św. Józefa (Melchior Mięszkowski)	1793—1796
71	O. Stanisław od św. Jana Chrzciela (Józef Kucharski)	1796—1797
72	O. Lambert od Najśw. Sakramentu (Bugajewicz)	1797—1799
73	O. Lambert od Najśw. Sakramentu (Bugajewicz)	1799—1805
74	O. Lambert od Najśw. Sakramentu (Bugajewicz)	1805—1808
75	O. Lambert od Najśw. Sakramentu (Bugajewicz)	1808—1811
76	O. Kandyd od św. Władysława (Piotrowski)	1811—1817
77	O. Telesfor od św. Michała (Józef Sołtysik)	1817—1851
78	O. Alojzy od św. Kazimierza (Klugier)	1851—1860
79	O. Julian od Trójcy Św. (Antoni Kozubski)	1860—1875
80	O. Józef od św. Gabriela (Jan Kanty Tyrka)	1875—1880

Lp.	Imię i nazwisko	Lata urzędu
81	O. Bertold od św. Jakuba (Schormann)	1880—1882
82	O. Andrzej od św. Romualda (Gatzweiler)	1882
83	O. Rafał od św. Józefa (Józef Kalinowski)	1882—1885
84	O. Brokard od św. Eliasza (Kasper Losert)	1885—1886
85	O. Franciszek od Najśw. Serca Jezusa i Maryi (Drescher)	1886—1888
86	O. Rafał od św. Józefa (Józef Kalinowski)	1888—1891
87	O. Kazimierz od Niep. Początku NMP (Rybka)	1891—1894
88	O. Rafał od św. Józefa (Józef Kalinowski)	1894—1897
89	O. Maurycy od św. Pawła (Michalski)	1897—1900
90	O. Bogusław od św. Jana Chrzcziciela (Jacaszek)	1900—1903
91	O. Bartłomiej od św. Teresy (Diaz de Cepa)	1903—1906
92	O. Andrzej od Jezusa (Franciszek Gdowski)	1906—1909
93	O. Marian od św. Józefa (Goeschlberger)	1909—1912
94	O. Andrzej od Jezusa (Franciszek Gdowski)	1912—1915
95	O. Andrzej od Jezusa (Franciszek Gdowski)	1915—1918
96	O. Jan Chryzostom od Wnieb. NMP (Lamoś)	1918—1920
97	O. Antoni od Dzieciątka Jezus. (Foszczyński)	1920—1921
98	O. Sylwester od św. Elizeusza (Ignacy Gleczman)	1921—1924
99	O. Ignacy od św. Teresy (Franciszek Bylica)	1924—1927
100	O. Sylwester od św. Elizeusza (Ignacy Gleczman)	1927—1930
101	O. Alfons od Ducha Św. (Józef Mazurek)	1930—1933
102	O. Alfons od Ducha Św. (Józef Mazurek)	1933—1936
103	O. Jacek od św. Józefa (Władysław Komendera)	1936—1937
104	O. Tomasz od Najśw. Serca Maryi (Józef Pikoń)	1937—1939
105	O. Alfons od Ducha Św. (Józef Mazurek)	1939—1942
106	O. Alfons od Ducha Św. (Józef Mazurek)	1942—1944
107	O. Bazyli od św. Anzelma (Stanisław Jabłoński)	1944—1946
108	O. Bazyli od św. Anzelma (Stanisław Jabłoński)	1946—1948
109	O. Bogusław od Miłosierdzia Bożego (Tadeusz Woźnicki)	1948—1951
110	O. Alfred od św. Eliasza (Jan Jarosz)	1951—1954
111	O. Bazyli od św. Anzelma (Stanisław Jabłoński)	1954—1957
112	O. Achilles od N. Serca Jezusa (Bronisław Bódzenta)	1957—1960
113	O. Krzysztof od Dzieciątka Jezus (Stanisław Król)	1960—1963
114	O. Feliks od św. Teresy (Eugeniusz Bielecki)	1963—1966
115	O. Juliusz od P. Jezusa Ukrzyżow. (Józef Marchewka)	1966—1969
116	O. Benignus od Chrystusa Króla (Józef Wanat)	1969—1972
117	O. Gracjan M. od św. Teresy (Stanisław Bałys)	1972—1975
118	O. Kajetan od N. Serca Jezusa (Jerzy Furmanik)	1975—1978

13. WYKAZ MAGISTRÓW NOWICJATU

Lp.	Imię i nazwisko	Lata urzędu
1	O. Brokard od św. Eliasza (Kasper Losert)	1880—1882
2	O. Andrzej od św. Romualda (Gatzweiler)	1882—1883
3	O. Brokard od św. Eliasza (Kasper Losert)	1883—1885
4	O. Franciszek Ksawery od Najśw. Serca J. (Drescher)	1885—1886

Lp.	Imię i nazwisko	Lata urzędu
5	O. Jan Chrzyciel od Najśw. Serca Jezusa (Bouchaud)	1886—1888
6	O. Jan Chrzyciel od Najśw. Serca Jezusa (Bouchaud)	1888—1891
7	O. Jan Chrzyciel od Najśw. Serca Jezusa (Bouchaud)	1891—1892
8	O. Bartłomiej od św. Teresy (Diaz de Cerio)	1892—1894
9	O. Bartłomiej od św. Teresy (Diaz de Cerio)	1894—1895
10	O. Jan Chrzyciel od Najśw. Serca Jezusa (Bouchaud)	1895—1897
11	O. Jan Chrzyciel od Najśw. Serca Jezusa (Bouchaud)	1897—1900
12	O. Andrzej od Jezusa (Franciszek Gdowski)	1900—1903
13	O. Jan Chrzyciel od Najśw. Serca Jezusa (Bouchaud)	1903—1906
14	O. Jan Chrzyciel od Najśw. Serca Jezusa (Bouchaud)	1906—1909
15	O. Andrzej od Jezusa (Franciszek Gdowski)	1909—1912
16	O. Czesław od Wniebowzięcia NMP (Erazm Jakubowski)	1912—1915
17	O. Czesław od Wniebowzięcia NMP (Erazm Jakubowski)	1915—1918
18	O. Bolesław od Matki Bożej (Sadowski)	1918—1920
19	O. Ignacy od św. Teresy (Franciszek Bylica)	1920—1921
20	O. Ignacy od św. Teresy (Franciszek Bylica)	1921—1924
21	O. Brokard od Matki Bożej (Franciszek Gajda)	1924—1926
22	O. Jan Kanty od św. Teresy (Alojzy Osierda)	1926—1927
23	O. Ignacy od św. Teresy (Franciszek Bylica)	1927—1930
24	O. Gabriel od MB Bolesnej (Józef Klimowski)	1930—1933
25	O. Gabriel od MB Bolesnej (Józef Klimowski)	1933—1936
26	O. Bazyli od św. Anzelma (Stanisław Jabłoński)	1936—1939
27	O. Bazyli od św. Anzelma (Stanisław Jabłoński)	1939—1942
28	O. Bazyli od św. Anzelma (Stanisław Jabłoński)	1942—1944
29	O. Walerian od św. Teresy (Franciszek Ryszka)	1944—1945
30	O. Leonard od Męki Pańskiej (Józef Kowalówka)	1945—1946
31	O. Eliazs od MB z Góry Karmelu (Tadeusz Zbyszynski)	1946—1948
32	O. Achilles od N. Serca Jezusa (Bron. Bodzenta)	1948—1951
33	O. Achilles od N. Serca Jezusa (Bron. Bodzenta)	1951—1954
34	O. Marian od N. Serca Jezusa (Romuald Warakomski)	1954—1957
35	O. Onufry od MB Najmilszej (Władysław Walczak)	1957—1960
36	O. Kajetan od N. Serca Jezusa (Jerzy Furmanik)	1960—1963
37	O. Kajetan od N. Serca Jezusa (Jerzy Furmanik)	1963—1966
38	O. Kajetan od N. Serca Jezusa (Jerzy Furmanik)	1966—1969
39	O. Eugeniusz od Zwiastowania NMP (Jan Morawski)	1969—1972
40	O. Rudolf-M. od Przeb. Serca św. Teresy (St. Warzecha)	1972—1975
41	O. Rudolf-M. od Przeb. Serca św. Teresy (St. Warzecha)	1975—1978

14. WYKAZ OBRAZÓW (WEDŁUG STANU Z 1977 R.)

W kościele:

1. Prorok Eliazs na pustyni karmiony przez anioła. Malował Tomasz Dolabella ok. 1640 r.
Olej., płtn. 1640 r. 250×170 cm.
2. Prorok Elizeusz.
Olej., płtn. ok. 1640 r. 90×88 cm (w zwieńczeniu głównego ołtarza).

3. Matka Boża Szkaplerzna z Dzieciątkiem Jezus.
Olej., blacha miedz. 1 poł. XVIII w. 208×107 cm.
4. Bóg Ojciec z kulą w ręku.
Olej., płtn. poł. XVII w. (w owalnym zwieńczeniu ołtarza).
5. (Obraz zastępczy) Matki Bożej Snieżnej (*Majoris*).
Olej., płtn. XVII w. 166×99,5 cm.
Prawdopodobnie w XVII w. znajdował się w ołtarzu Matki Bożej, a po namalowaniu nowego na miedzianej blasze, przeniesiono go do kaplicy przy furcie klasztornej (za mostem). Po zniesieniu wielkiej klauzury w 1805 r., umieszczono go w kaplicy dworu siedleckiego.
6. Św. Teresa od Jezusa spotyka Dzieciątko Jezus na krążanku klasztoru.
Olej., płtn. 1 ćw. XX w. 205×107 cm.
7. Św. Józef z Dzieciątkiem Jezus na rękach.
Olej., płtn. poł. XVII w. (w zwieńczeniu ołtarza).
8. Św. Jan od Krzyża.
Olej., blacha miedz. 1 ćw. XVIII w. 162×92 cm (w kaplicy przy wejściu do kościoła).

W zakrystii:

9. Św. Józef z Dzieciątkiem Jezus.
Olej., płtn. 127×70 cm (w marmurowym ołtarzu).
10. Św. Jan od Krzyża na modlitwie.
Olej., płtn. XVII/XVIII w. 112×89 cm.
11. Św. Teresa od Jezusa ze złożonymi rękami. Nad głową wstęga z napisem: *Misericordias Domini in aeternum cantabo*.
Olej., płtn. XVII/XVIII w. 112×89 cm.
12. Matka Boża piastująca Dzieciątko Jezus. Z boku stoi św. Józef.
Olej., płtn. XVIII w. 103×77 cm.
13. Zwiastowanie NMP.
Olej., płtn. 2 poł. XVII w. 97×55 cm.
14. Portret Agnieszki z Tęczyńskich Firlejowej, wojew. krakowskiej, z widokiem eremu w Czernej. Postać fundatorki w habitcie III zakonu SS. Benedyktynek. Na stole krzyż i książka z napisem: „*Fratres orate pro me*”. Z boku herb „Topór” z inskrypcją: „*Agnes Comitissa de Tęczyn Firlejowa, Palatina Cracoviensis, sacri huius Deserti Fundatrix, pietate in egenos munificentissima post sexagesimum sextum aetatis, quadragesimum septimum viduitatis annum, diem extremum clausit Julii XVI Calendas Anno Dni MDCXLIV*”.
Olej., płtn. XVII w. 163×125 cm.

W chórze zakonnym:

15. Matka Boża okrywająca płaszczem opieki karmelitów i karmelitanki.
Olej., płtn. 1788 r. 122×289 cm (w lunecie nad wejściem).

W starym refektarzu:

16. Ekstaza — przebicie serca św. Teresy od Jezusa. Malował Paweł Gołębiowski (Gołembowski).
Olej., płtn. 1754 r. 207×105 cm (obraz z bocznego ołtarza).
17. Św. Barbara na tle baszty zamkowej z kielichem i palmą.
Olej., płtn. XVII/XVIII. 190×105 cm.
U dołu napis: „*Renovatum A. D. 1826*”.

18. Niepokalana depcząca węża.
Olej., deska. XVIII w. 72×50 cm (dar ks. Jakuba Morajki, 1942).
19. Chrystus przy słupie. Malował Wlastimil Hofman 1928.
Olej., płtn. 1928 r. 227×140 cm.
20. Św. Rodzina z św. Teresą od Jezusa i Janem od Krzyża.
Olej., deska. XVIII w. 73×50 cm (dar ks. Jakuba Morajki, 1942).
21. Św. Teresa z Avila z klęczącą obok karmelitanką. U góry Duch Św. i główki aniołów w obłokach.
Olej., deska. XVIII w. 220×155 cm (malował P. Gołębiowski?).
22. Św. Jan od Krzyża z klęczącym obok zakonnikiem w kaplicy.
Olej., deska. XVIII w. 220×155 cm (malował P. Gołębiowski?).
23. Portret Agnieszki z Tęczynskich Firlejowej, wojewodziny krak., fundatorki klasztoru w Czernej. Postać w pozycji stojącej, w stroju zakonnym. Na stole krzyż, świecznik, zegar, trupa czaszka, książka i bukiet róż. Na zielonym nakryciu stołu herb „Topór” z napisem: „*Agnes comitissa de Tęczyn Firlejowa, palatina cracoviensis, sacri huius deserti piissima fundatrix*”. Z boku widok eremu i okolicy.
Olej., płtn. 2 ćw. XVII w. 202×143 cm.
W XVII i XVIII w. portret znajdował się w kościele nad wejściowym portalem.
24. Matka Boża z koroną na głowie adorująca śpiące Dzieciątko Jezus. Postacie otoczone wieńcem róż, goździków i bławatków. Szkoła niderlandzka.
Olej., płtn. XVI w. 82×68 cm.
25. Matka Boża z Dzieciątkiem Jezus.
Olej., płtn. XVIII w. 73×68 cm.

W krużgankach na parterze:

26. Chrystus w Ogrojcu na modlitwie.
Olej., płtn. 1 ćw. XX w. 85×65 cm.
27. Św. Józef z Dzieciątkiem Jezus na ręce.
Olej., płtn. 1 poł. XVIII w. 102×72 cm.
28. Św. Hieronim zatopiony w czytaniu księgi.
Olej., płtn. poł. XX w. 190×95 cm.
29. Matka Boża z Dzieciątkiem Jezus stoi na globie, depcząc węża. Dzieciątko Jezus trzymając krzyż, miażdży nim głowę węża.
Olej., płtn. XVIII w. 91×70 cm.
30. Zdjęcie Chrystusa z krzyża. Pieta.
Olej., płtn. XIX w. 160×121 cm. Na odwrocie sygn. „Szp. M. W. Św. XXXII”.
31. Św. Małgorzata Maria Alacoque.
Olej., płtn. XVIII w. 71×57 cm.
32. Bóg. Redempt i Dionizy w glorii męczenników.
Olej., płtn. 1900 r. 145×112 cm (malował I. S.).
33. Drzewo rajskie z kolebką Niepokalanej na szczycie i węzem wokół pnia. Nad kolebką napis Ave a nad głową węża ve.
Olej., deska. XVIII w. 110×152 cm.
34. Bł. Aleksander Macchiavelli, pustelnik III Zakonu Karmelitańskiego (†1300). Eremita na tle pejzażu, zapatrzony w jaśniejący krzyż. Malował P. Gołębiowski w l. 1741—1762.
Olej., deski. XVIII w. 151×111 cm.
35. Wniebowzięcie Najśw. Maryi Panny.
Olej., deska. XVIII w. 110×155 cm (zwieńczony półokrągło).
36. *B. Orlandus de Medicis eremita parmensis* — stojący na jednej nodze.

- Olej., deska. XVIII w. 151×107 cm. Najprawdopodobniej malował Paweł Gołębiowski w l. 1741—1762.
37. Ofiarowanie Najśw. Maryi Panny w świątyni.
Olej., deski. XVIII w. 129×170 cm (zwieńczony arkadowo).
38. Św. Grzegorz Wielki na tle pustelni czyta księgę. Nad nim aniołowie unoszą papieską tiarę.
Olej., deski, poł. XVIII w. 151×106 cm (malował P. Gołębiowski).
39. Zwiastowanie Najśw. Maryi Pannie (wnętrze mieszkania).
Olej., deski. XVIII w. 106×150 cm.
40. Św. Piotr Celestyn z pustelni powołany na biskupa.
Olej., deski. 1762 r. 170×101 cm (malował prawdopodobnie Paweł Gołębiowski).
U góry data: „*Anno Domini 1762 d. 3 7bris*”.
41. Karmelita obejmujący krzyż — św. Jan od Krzyża.
Olej., deski. XVIII w. 146×68 cm.
42. Niepokalana w otoczeniu aniołów depcząca smoka.
Olej., deski. XVIII w. 157×105 cm.
43. Pustelnik siedzący pod drzewem i rozważający tekst psalmu 89: *Quoniam mille anni ante oculos tuos, tamquam dies hesterni, quae praeferiit*. Na drzewie spiewający ptak.
Olej., deski. XVIII w. 163×145 cm.
44. I—XIV stacji Drogi Krzyżowej. Wstępna stacja przedstawia krzyż z przybitymi rękami, stopami, sercem i cierniową koroną. Poniżej postacie ludzkie w płomieniach ognia czyścowego. Obok krzyża postać kobiety modlącej się i kartusz z napisem, podtrzymywany przez aniołów: „*Via crucis, sive XIV stationes Domini Nostri Jesu Christi pro nobis passi*”.
Olej., deski. XVIII w. 164×112 cm (prawdopodobnie malował Paweł Gołębiowski w l. 1754—1762).
45. Święta Rodzina w towarzystwie św. Anny. W zwieńczeniu Bóg Ojciec i Duch Święty w postaci gołębic.
Olej., płtn. XVIII w. 260×145 cm.

W bibliotecznej czytelnicy:

46. Matka Boża opiekunka Ludu Bożego. Szkoła bizantyńska.
Olej., deski. XVI/XVII w. 76×54 cm. Tło grawerowane z ornamentem roślinnym.
47. Matka Boża Bolesna.
Olej, srebrzona blacha. XVIII w. 22×17 cm.
48. Chrystus Ukrzyżowany.
Olej., blacha. XIX/XX w. 21×15,5 cm.
Na odwrocie kościotrup na cmentarzu z kosą i łopatą.
49. Święta Rodzina przy praniu bielizny. Matka Boża pierze, Dzieciątko Jezus podaje bieliznę św. Józefowi, a aniołowie wieszają na sznurze.
Olej., płyta cer. XVIII w. 24,5×33 cm. Ślady klejenia potłuczonej płyty.
50. Chrystus w cierniowej koronie. Malował Ferdynand Kuhn.
Olej., płtn. 1821 r. 29×23 cm. Na odwrocie napis: „*I-ma pictura Ferdinand Kuhn pinxit 1821 Cracoviae dona mihi oblata die 29 Augusti 1822. T[helesphorus] S[ol]-tysik*”.
51. Chrystus w wieku młodzieńczym z jabłkiem królewskim w ręku.
Olej., blacha miedz. XVII w. 30×24 cm.
52. Chrystus z krzyżem objawiający się św. Janowi od Krzyża.
Olej., deska. XIX/XX w. 26×18,5 cm.
53. Wniebowzięcie NMP w obecności Apostołów.
Olej., blacha miedz. XVII w. 40,5×33 cm.

54. Św. Grzegorz Wielki z książką na tle pustelni. Aniołowie trzymają nad nim klucze i tiarę.
Olej., deska. 1741 r. (?) 25×34 cm.
Na odwrocie adnotacja: „J. M. J. T. Angeli dant claves dant tyaram, Gregorius nam strenue oblatum renuit sibi Pontificatum, cernens esse statum Magnatum, rare beatum. (—) Fr. Gregorius a Praesent. B. V. Mariae [Stanisław Toroszewicz] C. D. e[st] p[ro]p[ri]etator maximus, oretur ad SS. nunc et post mortem meam 1747”. Podpisany o. Grzegorz był w tym czasie prowincjałem (1745—1748). Jako przeor klasztoru w Czernej, w 1741 r. zawarł z malarzem Pawłem Gołębiowskim umowę o wymalowanie furty klasztornej i kilku św. pustelników. Prawdopodobnie w tym czasie Gołębiowski wymalował dla o. przeora św. Grzegorza.
55. Św. Onufry, pustelnik, na modlitwie.
Olej., deski. XVIII w. 34×25,5 cm.
In dorso napis: „Ad usum fr. Gregorii a Praesentatione BMV C. D., post eius obitum aplicatur Sacro N. Deserti SPN. Eliae 1747”. Malował prawdopodobnie P. Gołębiowski.
56. Matka Boża podaje szkaplerz św. Szymonowi Stockowi. U góry aniołowie podtrzymują wstęgę z napisem „Oto znak zbawienia”.
Olej., płtn. XIX w. 47×40,5 cm.
57. Boże Narodzenie — pokłon pasterzy.
Olej. płtn. 2 poł. XVIII w. 51×66 cm.
58. Św. Kazimierz Jagiellończyk na modlitwie przed obrazem Matki Bożej.
Olej., płtn. 1 poł. XVII w. 40×30 cm.
Na odwrocie napis: „Obraz ten ofiarowany fundatorce Firlejowej przez X. Piotra Skargę SJ. 1627”.
59. Św. Franciszek Ksawery.
Olej., blacha miedz., pocz. XVII w. 11,7×8,5 cm.
In dorso napis z XVII w.: „Ista imago a Venerabili Patre Skarga Societatis Jesu, eximio theologo, insigni concionatore, et vere ascetico sacerdote, oblata illustrissimae fundatrici nostrae, qui eius quondam fuit spiritualis Pater, in eius manibus vota emisit”.
60. Matka Boża Szkaplerzna objawia się św. Szymonowi Stockowi.
Olej., płtn. XVIII w. 129×77 cm.
61. Św. Józef z Dzieciątkiem Jezus w drodze. Na odwrotnej stronie: Śmierć św. Józefa w obecności Jezusa i Maryi.
Olej., płtn. XVIII w. 80×70 cm.
62. Matka Boża trzymająca Dzieciątko Jezus stojące na stole.
Olej., płtn. XIX w. 60×50 cm.
63. Chrzest Chrystusa w Jordanie.
Olej., płtn. 1882 r. 190×138 cm.
64. Niepokalana depta węza na kuli.
Olej., płtn. XVIII w. 120×82 cm.
65. Św. Tekla, dziewica i męczennica.
Olej., płtn. XVIII w. 48×33 cm (feretron w barokowej obudowie).

W archiwum prowincji:

66. Św. Tekla, męczennica, na tle klasztoru oo. karmelitów bosych w Przemyślu. Obraz z bocznego ołtarza kościoła Św. Teresy. U dołu notatka: „M. Terciński pinxit A. D. 1768 d. 16 martii”.
Olej., płtn. 1768 r. 150×85 cm. Konserwację przeprowadziła s. Marcelina Jachimczak w 1962 r.

67. Św. Franciszek z Asyżu na modlitwie przed krzyżem.
Olej., płtn. XIX w. 45×31,5 cm.
68. Bł. Bronisława z wizją Chrystusa na tle klasztoru ss. norbertanek.
Olej., płtn. 1 poł. XIX w. 56×35,5 cm.
69. Św. Apolonia, męczennica.
Haft. Twarz i dłonie malowane. XIX w. 27×18 cm. Z klasztoru ss. karmelitanek bosych w Krakowie ul. Kopernika. Dar o. Michała Machejka 1961 r.
70. Matka Boża adorująca śpiące Dzieciątko Jezus. W narożach główki aniołów. Szkoła włoska.
Olej., płtn. XVII w. 62×43 cm.
71. Św. Józef z Dzieciątkiem Jezus.
Haft. Twarze i ręce malowane. XIX w. Sztuka z różnobarwnych koralików.
72. Portret o. Wacława Nowakowskiego, kapucyna.
Olej., płtn. XIX/XX w. 15×10 cm.
73. Ogólny widok klasztoru w Czernej (kwasoryt) wg rysunku Jana Chryzostoma Proszowskiego, dedykowany przez Jerzego Forstera Łukaszowi Opalińskiemu. Papier, ok. 1650 r. 39×48 cm.
74. Ogólny widok ermu oo. karmelitów bosych w Czernej. Miedzioryt dedykowany biskupowi Piotrowi Gembickiemu. Papier, ok. 1650 r. 19×25 cm.

W refektarzu:

75. Portret Agnieszki z Tęczyńskich Firlejowej, fundatorki klasztoru.
Olej., płtn. XVIII/XIX w. 32×26 cm.

W krużgankach:

76. Portret o. Adriana od św. Teresy (Czechowicza), 55 generała Zakonu w l. 1791—1797. Zmarł w Lublinie 1801 r.
Olej., płtn. 4 ćw. XVIII w. 94×70 cm.
77. Portret karmelity bosego.
Olej., płtn. XVII/XVIII w. 103×75 cm.
78. Portret o. Antoniego od Jezusa (de Heredia), Hiszpana, z łaską i różańcem w ręce.
Olej., płtn. XVII w. 83×66 cm.
79. Portret o. Andrzeja od Jezusa (Stanisława Brzechwy), pierwszego z Polaków karmelity bosego (1584—1640).
Olej., płtn. 1 poł. XVII w. 94×77 cm. (w XVII w. znajdował się w chórze zakonnym).
80. Portret o. Konstantego od św. Hieronima (Giżyckiego) ur. 1617 † 1687.
Olej., płtn. XVII w. 72,5×58 cm.
81. Portret o. Macieja od św. Franciszka (Dydaka Hurtados de Mendoza), Hiszpana, który pierwszy przybył na fundację do Polski, † 1656 r.
Olej., płtn. XVII w. 105×77 cm.
82. Portret o. Mikołaja od Jezusa (Opackiego), trzymającego w lewej ręce książkę a prawą wskazującego na krzyż opasany winietą z napisem *pati compati*. Zmarł w Krakowie 5.X.1627 r.
Olej., płtn. 1 poł. XVII w. 92×73 cm. Odnawiany przez Jana Chrz. Ścieżkę i Jadwigę Rymar.
83. Portret o. Antoniego od Jezusa (de Heredia), Hiszpana.
Olej., płtn. XVIII w. 84×61 cm.
84. Portret br. Baltazara od św. Agnieszki, ekonoma majątku w Zegartowicach, na-

- leżącego do klasztoru oo. karmelitów bosych w Wiśniczu. Zmarł w Zegartowicach 16 kwietnia 1735 r.
Olej., płtn. 1 poł. XVIII w. 114×82 cm.
86. Portret o. Jerzego od św. Wojciecha (Brzostowskiego), wieloletniego przełożonego w klasztorach w Polsce. Zmarł w Rzymie 29.VI.1721 r.
Olej., płtn. 1 poł. XVIII w. 75×58 cm. Dar klasztoru ss. karmelitanek bosych w Krakowie przy ul. Kopernika.
86. Portret (o. Piotra od Matki Bożej) karmelity bosego.
Olej., płtn. XVII w. 100×73 cm.
87. Portret (o. Bonawentury od św. Stanisława, Frezera) karmelity bosego.
Olej., płtn. XVII w. 100×73 cm.
88. Portret o. Franciszka od Nawiedz. NMP (Ignacego Kozickiego).
Olej., sklejka. 1942 r. 47×35 cm.
89. Portret o. Alfonsa od Ducha Św. (Mazurka), przeora w Czernej. Rysował A. Hyja 1944 r.
Pap. kart. 1944 r. 50×34 cm.
90. Portret o. Dominika od Jezusa Maryi (Ruzzoli), karmelity bosego.
Olej., płtn. XVIII w. 58×47 cm.
Dar SS. Karmelitanek Bosych w Krakowie, przy ul. Kopernika.
91. Portret o. Jacka Andrzeja od Wnieb. NMP (Stobieńskiego), † 1621 r.
Olej., płtn. 1 poł. XVII w. 95×75 cm.
92. Portret o. Juliana od Trójcy Św., ur. 1804 † 1876 r.
Olej., płtn. 2 poł. XIX w. 30×24 cm.
93. Portret o. Hieronima od św. Jacka (Andrzeja Cyrusa), karmelity b.
Olej., płtn. XVII w. 102×74,5 cm.
Renowacji i konserwacji dokonała s. Marcelina Jachimczak w 1963 r.
94. Portret o. Rafała od św. Józefa (Kalinowskiego), karmelity bosego.
Olej., płtn. Malował W. Kasprzyk 1945 r. 92×69 cm.
95. Portret o. Benedykta od św. Brokarda (Wojciecha Parszywki), karmelity bosego, ur. 14.II.1807, zmarł 3.IV.1878 r.
Olej., płtn. 2 poł. XIX w. 80×53 cm.
96. Matka Boża ze śpiącym Dzieciątkiem Jezus i św. Józefem.
Olej., płtn. XVII w. 80×66 cm.
97. Chrzest Chrystusa w Jordanie.
Olej., blacha miedz. XVII w. 40,5×32 cm.
98. Matka Boża z Dzieciątkiem Jezus.
Olej., płtn. XVII w. 41×32,5 cm. Odnawiał ks. Rachwał w 1950 r.
99. Chrystus w cierniowej koronie wskazuje ręką na ranę boku.
Olej., płtn. XVIII w. 43×32 cm. Odnawiał ks. Rachwał w 1950 r.
100. Anioł przynosi Komunię świętą pustelnikowi.
Olej., deska. XVIII w. 50×37 cm.
101. Ogólny widok klasztoru w Czernej.
Olej., płtn. Mal. T. Kołomłodzki 1909 r. 100×155 cm.
102. Św. Albert z kagankiem i lilią w ręku.
Olej., płtn. XVIII w. 122×75 cm.
103. Matka Boża Ostrobramska.
Olej., sklejka. XX w. 134×100 cm.
104. Chrystus Ukrzyżowany na tle Jerozolimy.
Olej., płtn. XIX w. 71×51 cm.
105. Matka Boża z Dzieciątkiem Jezus.
Olej., płtn. XVIII w. 85×73 cm.
106. Św. Maria Magdalena z naczyniem olejku, trupa czaszką i książką.
Olej., deski. XVIII w. 40×53 cm.

107. Św. Hieronim (?) z księgą.
Olej., płtn. XIX w. 92×68 cm.
108. Św. Teresa od Jezusa z Dzieciątkiem Jezus na krzyżanku klasztoru.
Olej., płtn. 1 ćw. XX w. 205×107 cm.
109. Św. Józef z Dzieciątkiem na ręku.
Olej., płtn. XVIII w. 132×72 cm.
110. Chrystus Ukrzyżowany.
Olej., płtn. XIX w. 169×99 cm.
111. Portret Agnieszki z Tęczyńskich Firlejowej, wojew. krakowskiej, w postawie stojącej w stroju zakonnym. Na stole krzyż i otwarta książka z widokiem na kościół i klasztor. Z boku herb „Topór” i napis: *Agnes Comitissa de Tęczyń Palatina Cracoviensis Firlejowa, Fundatrix s. Deserti Carmelitarum Discalceatorum quibus ut perennem Deo, in eo decantent laudem, hanc villam pro eorum sustentatione inscripsit*.
Olej., płtn. XVII w. 177×128 cm. Portret ten do 1950 r. znajdował się we dworze w Siedlcu.
112. Stacje Drogi Krzyżowej.
Olej., płtn. 1880 r. 100×75 cm. Stacje wisiały w kościele w Czernej. Z powodu wilgoci i pocenia się ścian płótno uległo znacznemu rozpadowi.
113. Portret o. Jana Chryzostoma od Wnieb. NMP (Mikołaja Łamosia) k.b.
Olej., płtn. Mal. s. Marcelina Jachimczak 1961 r. 120×80 cm.
114. Portret o. Anzelma od św. Andrzeja Corsini (Macieja Gądka) k.b.
Olej., płtn. Mal. s. Marcelina Jachimczak 1961 r. 120×80 cm.
115. Portret o. Andrzeja od Jezusa (Franciszka Gdowskiego) k.b.
Olej., płtn. Mal. s. Marcelina Jachimczak 1961 r. 120×80 cm.
116. Portret o. Antoniego od Dz. Jezus (Andrzeja Foszczyńskiego) k.b.
Olej., płtn. Mal. s. Marcelina Jachimczak 1961 r. 120×80 cm.
117. Portret o. Tomasza od Najśł. Serca Maryi (Józefa Pikonia) k.b.
Olej., płtn. Mal. s. Marcelina Jachimczak 1961 r. 120×80 cm.
118. Portret o. Józefa od Matki Bożej z Góry Karmelu (Jana Prusa) k.b.
Olej., płtn. Mal. s. Marcelina Jachimczak 1961 r. 120×80 cm.
119. Portret o. Waleriana od św. Teresy (Franciszka Ryski) k.b.
Olej., płtn. Mal. s. Marcelina Jachimczak 1961 r. 120×80 cm.
120. Św. Barbara z kielichem i mieczem.
Olej., płtn. naklejone na deskę. XIX w. 95×72 cm.
Na odwrocie napis: „Własność Stanisława Łasia, naucz. gimn. Nowy Targ 1902”.
Dar o. Stanisława Łasia.
121. Matka Boża z Dzieciątkiem Jezus w dekoracji symboli i figur maryjnych ze St. Testamentu.
Olej., płtn. XVIII w. 122×80 cm.

W nowicjacie:

122. Św. Teresa od Dz. Jezus wśród aniołów.
Olej., płtn. 2 ćw. XX w. 175×120 cm.
123. Św. Teresa od Jezusa z piórem i księgą.
Olej., płtn. XX w. 133×74 cm.
124. Matka Boża z Dzieciątkiem Jezus trzymającym kielich.
Olej., płtn. Mal. Jadwiga Rymar 1941 r. 60×51 cm. Dar klasztoru krakowskiego.

ANEKSY

1.

Dokument fundacyjny klasztoru

Rogów 10 maja 1631

Agnieszka z Tęczyna hrabianka Firlejowa, wojewodzina krakowska, przekazuje ufundowanemu przez siebie klasztorowi OO. Karmelitów Bosych w Czernej następujące wioski i dobra: Siedlec, Paczółtowice, Dub z młynem chechelskim i pewne części w Zarach.

Or. perg. 31×19,8 cm. Poszyt złożony z czterech kart. Archiwum Prowincji Karmelitów Bosych w Czernej. Dypl. 11.

Kop. O. Romuald od św. Eliasza. Monografia klasztoru OO. Karmelitów Bosych w Czernej. Bytom 1914 s. 17—25; Słownik Geograficzny. T. I. Warszawa 1880 s. 812—814.

J. H. S. Ma.

„Na czesc y chwałę Wszechmocznego w Trojcy iedinego Boga Oyca Syna y Du-cha Świętego tudziesz Przenaswietszey Rodzicielki MARYEY Panny Swiata wszyst-kiego Opiekalniczki y Paniey: tudziesz wszystkich wobec Świętych Bozych: Arch-aniółow, Aniołow y wszystkiego Kościoła Tryumphiującego wciwosc y poszanowanie, a Boiującego pożytek y pociechę: także wiernych dusz katolickich w czyscu będących ratunek y ochłodę: tudziesz na oddawanie y niesmiertelnych dziękczynienie Wielowładcy Naywyższemu Bogu za nieogarnione, niezliczone y nieoszacowane Do-brodzieystwa iego, wszystkiemu narodowi ludzkiemu y mnie grzeszney, Rodzicom, Przodkom, Potomkom y Pokrewnym moim dotąd y od postanowienia na początku Swiata miłosiernie pokazane y ktore ieszcze asz do skonczenia wieku po wszystkie wieczności pokazane będą. Tudziesz za wszystkich grzechów niedostatkow obrazy niedbałości przez me Przodki y Potomki moie (przeciwko Maiestatowi iego S. po-pelnione) odpuszczenia otrzymanie. I za wszystkich vciskow, udręczenia y niedosko-nałości moich y Potomkow moich: a w okoliczności za wszystkich wiernych Chry-stusowych teraz y na potym wiarowanie i odwroczenie y za wszystek żywot moy y Potomkow moich, tudziesz, dla otrzymania szczęśliwey smierci y nabycia wiecznego Błogosławieństwa.

JA AGNIESZKA Z TĘCZYNA HRABIANKA niegdy Jasnie Wielmoznego Pana Mikołaja Firleia z Dąbrowicze Woiewody Krakowskiego, Nowomieyskiego, Kazimier-skiego, Pilznińskiego etc etc. Starosty pozostala w Dowa wczas wvazaiąc, isz Stan tereznieyszego żywota ma bieg niestateczny y rzeczy te ktore mają bytność oczy-wistą, widomie mają koniec niebytności: a pragnąc poko rozum władnie chęcią, nie-bieskich nabyć skarbow, y zbawienia duszy mey, Rodzicow, Przeodkow y Potomkow moich zabiegaiąc z pozwoleniem y radą Jasnie Wielmoznego Pana Jana Hrabie: na Tęczynie Woiewody Krakowskiego Brata mego rodzzonego y innych moich przyjaciół y pokrewnych domu y familiey moiey starszych, założenie Kościoła imienia Eliasza S. tudziesz y Klasztoru przyniemze dla Oycow Bossych Braciley Zakonu Naswietszey Panny z Gory Karmelu zgromidzenia Eliasza S. w ziemi y powiecie krakowskim, a gruncie własności pomienionego Jasnie Wielmoznego Pana Woiewody Krakowskie-go do zamku Tęczyna należący y moiey dziedzicznej wsi Siedlca bliskiey spo-czątku nowo od fundamentow zmurować, podnieść y postawić przedsięwzięłam y vmy-sliłam. A dla wykonania łacwieyszego y sposobnieyszego mego zamysłu, tego po-boznego dobra wsi y dziedzictwo to iest Siedlec, Paczółtowice, Zbik, Dub z Młynem Chechelskim y pewne części w Zarach ktore przez urodzonego Woyciechia Miroszow-

skiego Podwojewódzkiego Krakowskiego od słachetnego Malchra Gierstmana tychże dobr dziedzica, za moje własne pieniądze są kupione y wiecznym prawem dostane, a z pozwoleniem y wiadomością moją dla wtarcia trudności, tudzież za pewnym względem na osobę wzwyż pomienionego Brata mego Jasnie Wielmożnego Pana Woiewodę Krakowskiego wlane naznaczyłam. Który isz iusz powagą swą od processow y zatrudnienia prawnego statecznie uwolnił, y stakowych dobr y dziedzictwa wsi pomienionych przez mię powierzonego w Grodzie Nowomiejskim Korczynskim Starszemu Conventu tegoż Zakonu Karmelitów Bossych przy Kościele Świętych Michała y Jozepha w Krakowie teraz y na potem będącemu y wszystkiemu Conuentowi Krakowskiemu ustąpił y to prawo dostatecznie urzędowym sposobem wlał. Tedy ja takowe dobra wzwyż opisane: Siedlec, Paczultowice, Zbik, Dub z Młynem Chelskim, y pewne części w Zarach temusz Kościołowi wzwyż mianowanemu imienia Eliasza S. w pobliżu przerzeczoney wsi Siedlca nowo teraz przez mię założonemu, y murować poczętemu, tudzież wszystkiemu Conuentowi tamże założonemu y na on czas będącemu, w moc posagu y fundacyey ze wszystkimi y szczegulnemi do tych dobr pożytkami, prowentami, kruszczami, marmorami, tudzież ze wszystkimi lasami, gorami, borami, chrostami, sadzawkami, stawami, jeziorami, rzekami, polmi, rolami, łąkami, młynami, karczmami, kmieciami, zagrodnikami y obywatelami wszystkimi, y ze wszystkimi przyległościami, y przynależytościami, nic zgola nie wymuiąc dla siebie y potomków moich, albo dla kogo inszego, ale wszystko wobec y z osobna zebrawszy, tak aby iedno drugiemu nie ubliżało y wymowało, ale tak w szerokość, w długość, w okrągłość, iako tych dobr dziedzictwo w swoich granicach y opisanu zdawna rozciąga się w zwyz mianowanemu kościołowi. S. Eliasza y iego Conuentowi Oycow w zwysz mianowanych Karmelitow Bossych, dać, podać y zapisać postanowiłam iakosz terazniejszym pismem daię daruię i zapisuię y w moc posagu y fundacyey powzdawam na wieki. Stakiem iednak moim osobnym y osobiwym objaśnieniem, aby Wielebny Starszy Conuentu przy Kosciele Świętych Michała y Józepha w Krakowie będący y iego następcy, poko kościół ten przez mię założony y murować poczęty zupełnie nie stanie, Starszy y Bracia Conuentu w zwysz mianowanego wszystkie pożytki y dochody s tych dobr należące do swego Conuentu do Krakowa rocznie odbierali y spokojnie tych dobr zazywali. A iednak tę intratę na same mury tegoż klasztoru mają y powinni będą obracać. A gdy ten kościół y klasztor w murowaniu y budynkach słuszny koniec mieć będzie, który ia tesz podług upodobania moim kosztem własnym, poko mię Bóg przy zdrowiu dobrem chować będzie, ratować nie omieszkam, tedy na ten czas takowe dobra Siedlec z inszemi w siami wzwyż mianowanemi, iusz nie do Conuentu krakowskiego, ale do kościoła przez mię sposobem wzwyż mianowanym, albo raczej opisanym fundowanego y naonczas wystawionego y do iego Conuentu mając się wrócić y należeć. Ktorych dobr Starszy Conuentu Klasztoru przy kościele przerzeczonem na ten czas będącym y iego następcy z Oycami y Bracią swoją używać y zazywać będzie y będą bez wszelakiey moiey y Potomków moich przeszkody y uprzykrzenia ustawicznie y na wieki sposobem y wyzyczałem innych Braci Zakonno ziąjących, za taką jednak osobną y osobiwą condycją przydaną, aby pomieniony Starszy y po nim następujący swoim Conuentom dobra wzwyż opisane nikomu, ani sposobem arendy, ani sposobem zastawy, albo zamiany, ani zadnym innym sposobem wymyślonym w administracją y possessyą cudzą nie dawał y niedawali, iakosz dać y podać nie będzie mogli y nie będą mogli, ale one sam przez się y Bracią, albo przez swoje sługi, włodarze, urzędniki y gospodarze, aby trzymali y sporządzali, nawet y do wiernych rąk zeby nikomu nie dawali, w czym sumnienia ich obowiązuię y obowiązane mieć chcę. Na koniec to wszystko co wzwyż opisane iest, we wszystkich punktach, zamknieniach, częściach y condycjach dobrą wiarą s potomkami memi obieciue y powinna będę wypełnić iakosz ten przywilej moiego sporządzenia fundacyey y darowizny do onego wlewku, który Jasnie Wielmożny Pan Woiewoda Krakowski Brat moy na osobę Starszego

Klasztoru Krakowskiego uczynił, a zapis zasię wlewkowy do tego mego przywileiu we wszystkim y zupełnie stoszuie y przyrownywam w sposób ordynacyey, darowizny funduszu y dóbr wzwyż mianowanych powzdania iak naydoskonalszy. A dla większey wiary tych rzeczy y rzetelniejszego świadectwa y mocy ten przywilej ręką moją własną przy bytnosci Ich Mosciow Panow, Przyjacioł y Pokrewnych moich na ten czas oblicznie będących podpisałam y pieczęcią zwykłą utwierdzić rozkazałam. Działo się w Rogowie dnia 10 Maia Roku Pańskiego Tysiącznego Szescsetnego Trzydziestego Pierwszego. (—) Agnieszka z Tenczyna H[rabianka] Firlejowa w[ojewodzina] k[rakowska] ręką swą.

My tesz Oycowie do Capitūły naszego Klasztoru Krakowskiego przynależący swoiem y wszystkiego wzwyż rzeczzonego Conuentu Krakowskiego Oycow na głos dzwonka w iedno zgromadzonych, za których przyzwolenie waruiemy imieniem wiadomo czyniemy. Isz wdzięczni będąc osobliwey szcudroblivosti y łaski przerzeczoney Jasnie Wielmozney Agnieszki z Tęczyna Hrabianki Firlejowej Woiewodziny Krakowskiej Paniey y Dobrodzieyki naszej Mciwey obiecuemy y dobrą wiarą przyrzekamy, iakosz nas następcę y successorsy nasze teraznieyszem pismem naszym obowięzujemy. Isz dobra te wsi Siedlec y z przynależgłoszczami wzwyż opisanemi w sposób jałmuzny y wiecznego funduszu dane, y wzwyż mianowanemu Conuentowi Kościoła imienia Eliasza S. incorporowane nikomu ani sposobem arendy, ani sposobem zastawy, ani zamiany albo oddania w administracyą nie damy, ani zadnym sposobem i wymysłem zaciągu do rąk cudzych nie zawiedzimy i nie podamy, ale woley Jasnie Wielmozney wzwyż mianowanej Jey Mci Paniey Woiewodziny Krakowskiej Paniey Paniey naszej Mciwey dogadzaiąc takowe dobra wzwyż opisane przez nasz, czeladz, włodarze y gospodarze trzymać y sporządzać nieodmiennie będziemy: tak aby ządaniu Iey Mci Paniey naszej Mciwey dosyć czyniąc (a za nie same y Iey Mci Przechaczną Familią y Potomstwo Pana Boga prosząc) wdzięcznosc pokazać mogli, tudziesz y tak wielkiey Dobrodzieyki naszej woley y sporządzeniu w namnieyszym punkcie sprzeciwiac się nie zdali. A dla lepszey wiary tego, pisanie to rękami naszymi podpisałimy y pieczęć Conuentu naszego przycisnęliśmy.

Działo się w Krakowie dnia 12 Maia Roku Panskiego Tysiącznego Szescsetnego Trzydziestego Pierwszego. (—) Fr. Gregorius a S. Joan. Evang. Prior m. p. (—) Fr. Archangelus a S. Michael m. p. (—) Fr. Elisaus a S. Francisco supprior, (—) Fr. Michael a S. Bartholomaeo, (—) Fr. Joannes Baptista a S. Laurentio.

My tesz Oycowie nizey pomienieni do Klasztoru naszego Lubelskiego Naswiętszey Panny Maryey z Gory Karmelu na odprawowanie Capitūły naszej prowincyalney zgromadzeni chcąc aby woley y pragnieniu Jasnie Wielmozney Jey Mci Paniey Paniey Agnieszki z Tęczyna Hrabianki Firleiowej Woiewodziny Krakowskiej etc. etc. Dobrodzieyki y Fundatorki wzwyż pomienionego Klasztoru naszego pustelniczego Eliasza S. dosyć stało we wszystkich wyzey mianowanych punktach, okolicznościach tego przywileiu na wszystko pozwalamy y approbuemy we wszystkim ten obowięzek uczyniony od Klasztoru naszego Krakowskiego SS Michała y Jozepha y do tychze condicy wszystkich wyzey położonych nas y successorsy nasze obowięzujemy. Na co dla większey pewnosc y powagi rękami własnymi wszyscy podpisalichmy się y pieczęć Prouincyey nasze przycisnelichmy w Conuencie naszym Lubelskim dnia 17 Maia Roku Panskiego Tysiącznego Szescsetnego Trzydziestego Pierwszego. (—) Fr. Stephanus a S-a Teresia P[rovincialis], (—) Fr. Michael ab An[untiatio]ne Provincialis off. functus, (—) Fr. Franciscus a S. Maria Definitor 1-us mp. (—) Fr. Archangelus a S. Michael Definitor 2-us mpp. (—) Fr. Valerianus a Spiritu Sancto Definitor 4-us mpp. (—) Fr. Cyrillus a S. Fran-co substitutus Def. 3-ti et prior vis. (—) Fr. Casimirus a S. Anna Definitor off. functus, (—) Fr. Vincentius a Cruce prior lublinensis, (—) Fr. Stanislaus a Jesu Maria, (—) Fr. Elias a SS.

Sacramento conv. leop. prior, (—) Fr. Gregorius a S. Joan. Evang. prior posnaniensis mp. (—) Fr. Christophorus a Spiritu S-to socius conv. lublinensis, (—) Fr. Nicolaus a Spiritu S-to socius conv. cracoviensis, (—) Fr. Basilius a S. Jacobo socius conv. posnaniensis, (—) Fr. Mauritius a S. Sebastiano socius conv. vilnensis, (—) Fr. Ignatius a S. Joanne socius conv. visnicensis".

2.

Zatwierdzenie przywileju dla dębnickich kamieniarzy

Warszawa 14 września 1752

Król Polski August III zatwierdza przywilej klasztoru w Czernej dla kamieniarzy w Dębniku.

Or. pap., łac. i pol., 37,5×54 cm. Archiwum Prowincji Karmelitów Bosych w Czernej. Dypl. 35.

Augustus Tertius Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Vołhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czernichoviaeque nec non haereditarius dux Saxoniae et princeps elector.

Significamus praesentibus literis n[ost]ris quorum interest universis et singulis. Productas coram nobis esse literas papyraceas infrascriptas manu s[e]r[eniss]imi olim Divae memoriae Augusti Secundi Regis Parentis n[ost]ri desideratissimi subscriptas sigilloque r[eg]ni majori appresso communitas sanas, salvas, et illaesas omnique suspitionis nota carente, continentes in se pro parte Rel[igiosorum] Patrum Carmelitarum Discalceatorum conventus Eremitici in Czerne liberum exercitium artis lapididarum praedicto conventui servien. Supplicatumque nobis est nomine dictorum Rev. Patrum Carmelitarum Discalceatorum quatenus illis autoritate n[ost]ra regia has literas confirmare, approbare et innovare dignaremur, quarum quidem literarum de verbo ad verbum sequitur talis tenor: Augustus Secundus Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Vołhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czernichoviaeque nec non haereditarius Dux Saxoniae et Princeps Elector. Significamus praesentibus l[ite]ris n[ost]ris quorum interest universis et singulis. Exhibitas esse nobis l[ite]ras infrascriptas manu s[e]r[eniss]imi olim Divae memoriae Joannis Casimiri praedecessoris n[ost]ri subscriptas, sigilloque r[eg]ni communitas pro parte Relligiosorum Carmelitarum Discalceatorum conventus Eremitici in Czerne sanas, salvas, omnique suspitionis nota carentes. Supplicatumque nobis est, quatenus easdem l[ite]ras autoritate n[ost]ra regia approbare et confirmare dignaremur. Quarum l[ite]rarum tenor est talis: Jan Kazimierz z Bozey Łaski Król Polski, Wielki Xiążę Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Zmudzki, Inflantski, Smolenski, Czernichowski, a Szwedski, Gotski, Wandalski Dziedziczny Król. Oznajmujemy tym listem naszym komu o tym wiedzieć należy, osobiłwie iednak Urzędóm Grodzkim, Ziemskim, Staroscinskim, Podstaroscim, tudziesz y Burmistrzom, Raycom, Wuytom, Ławnikom y wszelakim innym na urzędach w miastach, miasteczkach y wsiach naszych tak w Koronie iako y W X Litewskijm zostaiącym, przełożonym, także wszystkim Cechu Mularskiego y Kamiennego Mistrzom y Towarzyszom. Iż wniesiona do nas była prozba imieniem Oycow Karmelitow Bosych Klasztoru Pustelniczego przy wsi Siedlec nazwanego w Woiewództwie Krakowskim będących o to, aby rzemieslnicy ich koło marmuru robiaćy, mogli wolno bez wszelakiey przeszkody (ktorey do tego czasu zazywali) od mistrzow cechowych iako tez y towarzyszow rzemiosła tegoz bez zadney praepedycyi

roboty wszelkie ołtarzow marmurowych y innych robot iakieby się ieno trafiły jednać, targować y zrobione we wszystkich Krolestwa naszego miastach, y gdziekolwiek onych z robotą zaciągną stawiać. Co zebysmy im u rzemieślników ich osobiłwie tym naszym przywileiem stwierdzili pokornie nam o to supplikowali. My widząc ich w tym słuszną prozbe a mając respekt osobiłwy ku temu Zakonowi im Eremo zostaiącemu, oraz tenuitatem proventuum onychże uwazając. Daiemy im y rzemieślnikom ich ktorychkolwiek w Gorach swoich marmurowych tak przy wsi Siedlec nazwaney iako in circumferentia gruntow y possessyi temuz Klasztorowi należących mieć y chować będą wolność wszelaką aby wzwyż pomienionym sposobem rzemieślnikom ich wszędy roboty marmurowe ziednane stawiać wolno było, a niektórym innym bez zadney przeszkody Mistrzow y Towarzyszow mularskiego y kamiennego Cechu. Czego Urzędy wzwyż pomienione osobiłwie w miastach naszych pilnie doyrzeć y przestrzegać y za skargą tych Oycow lub rzemieślników ich z takowych przeszkadzających sprawiedliwość czynić powinni będą. A gdyby się ci rzemieślnicy z pomienionych cechow Urzędow Naszym sprzeciwiali, y od takich robot niesuperseadowali, winę sta czerwonych złotych popadać mają, korey medietas Judicio, medietas parti laesae caedere powinna będzie, dla łaski Naszey. Na co dla lepszey wiary y pewności ku potomnym wiekom ręką się naszą podpisuiemy, y pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Krakowie dnia dwudziestego miesiąca stycznia Roku Panskiego Tysiącnego Sześćsetnego Szezdziiesiątego pierwszego Pannowania Krolestw Naszych Polskiego y Szwedzkiego XIII Roku. Jan Kazimierz Krol. Stephanus Hankiewicz Secretarius S.R.M-tis. Nos vero Augustus Rex supplicationē benigne praedictae annuen[tes] praeinsertas l[ite]ras et tenore illarum confirma[ndas] et ratifican[das] esse duximus, prout approbamus, confirmamus et ratificamus hisce l[ite]ris N[ost]ris. Volentes ut haec confirmatio N[ost]ra vim et robur perpetuae firmitatis obtineat et inviolabiliter observetur pro Gratia Nostra. In quorum fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo R[eg]ni communiri iussimus. Datum Varsaviae die IX mensis novembris Anno Domini MDCCXX Regni vero Nostri XXIV Anno. Augustus Rex. Locus sigilli majoris regni. Michael Mauritius Suski, venator Terrae Lomzen[sis] S.R.M-tis secretarius. Nos Augustus Tertius Rex praedictae supplicationē benigne annuendo praeinsertas l[ite]ras in omnibus earum punctis, clausulis et articulis confirman[das], approban[das] et innovandas esse duximus, prout confirmamus approbamus et innovamus praesentibus l[ite]ris Nostris, decernentes easdem vim et robur perpetuae firmitatis et inviolabiliter semper obtinere debere. In quorum fidem praesentes manu Nostra subscriptas sigillo R[eg]ni communiri iussimus. Datum Varsaviae, die XIV mensis 7bris Anno Domini MDCCLII Regni vero Nostri XIX Anno. (—) Augustus Rex, (—) Antonius Sikorski S.R.M-tis secretarius.

3.

**Tekst inskrypcji przy założeniu i poświęceniu
Pustelni św. Eliasza w Czernej**

HIC

Ubi primum invia tesqua fuere, et inculta riguere senticeta:

DEI OPT. MAX. ad gloriam,

Magnaē MATRIS VIRGINISQ. ad honorem,

D. PATRIS ELIAE ad memoriam eximiam,

Religiosae et perantiquae Familiae PATRIBUS DE MONTE CARMELO,

Hanc nobilem

Cum Eremo Basilicam:

Illustriss. Domina; D. Agnes Comes a TĘCZYN FIRLEIOWA, Palat. Crac.

Haeroicae magnificentiae visendique de Marmore operis

Erexit monumentum.

IN QUO

Magnorum HEROUM a TĘCZYN, apud omnem posteritatem
aere perennius spectaretur Augustal.

SIC

Novo Heroinae beneficio,

Veterem abraserunt squallorem colles:

Ut in avito patrioque SIELECIO

Religiosam aeternum spirarent amaenitatem.

Dum igitur

Religiosa vigebit DISCALCEATORUM CARMELITARUM Sanctitas,
Grata BENEFACTRICIS permanebit memoria.

CRACOVIAE. In Officina Andreae Petricovii, S. R. M. Typographi.
Anno Domini M.DC.XL.

